

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

38 895

COBISS

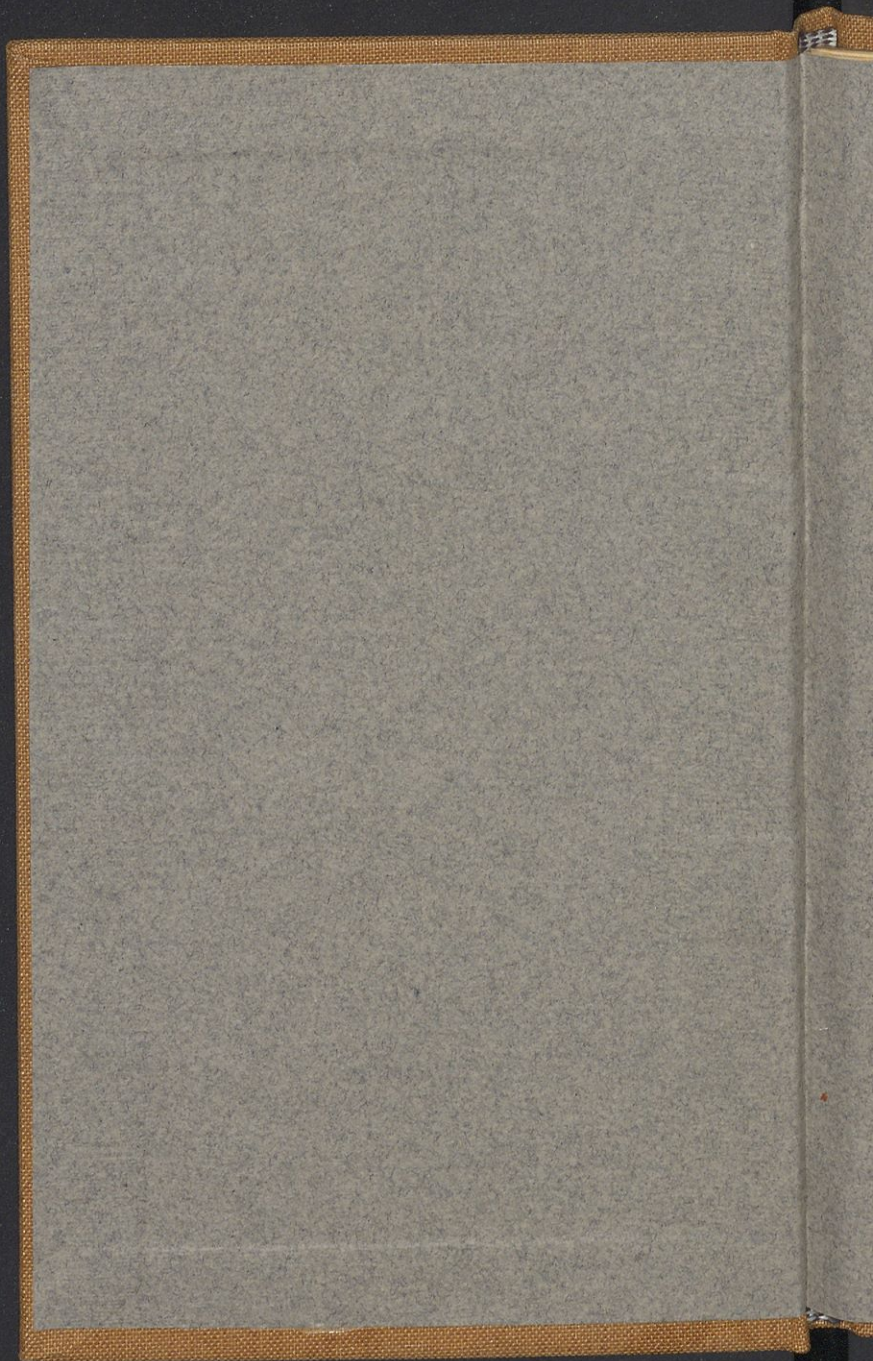
bibliothek Laibach

TURŠKI KRIŽ TRI SESTRE :

**Cena izvodu 1 K
10 izvodov 8 K**

**Založilo
Katoliško slov. izobra-
ževalno društvo v Selcih**

**V Ljubljani, 1910. □
Tisk Katoliške tiskarne**

DR. KREK:

TURŠKI KRIŽ

TRI SESTRE

K. k. Studienbibliothek Laibach

030019070

Založilo
Katoliško slov. izobraže-
valno društvo v Selcih

∇ Ljubljani, 1910. □
Tisk Katoliške tiskarne.

030019070

K. k. Studienbibliothek Laibach

Prijatelju

Ignaciju Semenu

*prvemu delavcu za ljudsko izobrazbo
v selški dolini*

v spomin.

Pisatelj.

TURŠKI KRIŽ.

Igra v štirih dejanjih.

Osebe:

Uršula.	Jakob, hlapec.
Mina, njena teta.	1. žena.
Meta.	2. žena.
Pavel.	1. fant.
Dihur.	2. fant.
Štrigalica.	Starec.
Juzuf-paša.	Pastir.
Ali,	Dekleta, možje, otroci.
Mahmed, } Turki.	
Kara,	

Prvo dejanje: V Davči na Uršulinem domu;
drugo: Podbrdom v turškem taboru; tretje:
v Selcih na vasl; četrto: na Petrovem brdu.

Prvo dejanje.

Prvi prizor.

Uršula, Mina, Meta; dekleta.

Dekleta (*pojejo*).

Marija je krancelj spletala,
ga je dekličem šenkala.
Katera ta krancelj prav drži,
ta se v nebesih veseli.
Katera ta krancelj zapusti,
tista na dnu pekla gori.
Jezus je vsmiljenga srca,
kar ga prosimo, to nam da.
Pa ga prosimo za svet raj,
Jezus, Marija nam ga daj!

Uršula. Bog plačaj, dekleta, da ste prišle. Vaše petje mi je zelo dobro delo. Prosila sem vas, da zapojete to pesem, ki ste jo tako lepo pele predvčerajšnjim, ko smo očeta vahtali. Malo sem se vendar le raztresla, Da bi le nikoli ne bilo treba meni vračati vam tolažbe ob taki priliki.

Meta. Saj veš, Urška, da te imamo vse rade. Ob nedeljah popoldne nas boš vedno imela pri sebi. Kajne, dekleta?

Ena. Pa če nas boš za delo potrebovala, kar povej. Vse rade pridemo.

Druga. Vse, kadarkoli nas pokličeš.

Ena. Zdaj bo pa treba proti domu, verdeva čaka.

Druga. Jaz tudi ne morem dalje ostati, dasi bi rada.

Dekleta. Uršula, z Bogom!

Uršula (*ko odhajajo*). V soboto je osmi dan: takrat le pridite vse v Sorico, da opravimo, kakor se spodobi.

Dekleta. Pridemo! Bog te obvaruj! (*Odidejo*).

Drugi prizor.

Mina. Mladost ima vendarle sama v sebi največjo tolažbo. Pogledate si malo druga drugo v jasne oči in gladka lica, malo poklepetate med seboj, pa je vse pozabljeno.

Uršula. Teta, korajže je treba mladim in starim. Tudi jaz znam jokati, Bog ve, kako; pa v joku ni vse. Žalost sama še ne uči prav živeti.

Meta. S samim jamranjem se nikamor ne pride. Oča so v nebesih in se jim bolje godi kot nam; če pa še kaj potrebujejo, bomo pa molile zanje. Sicer pa ljubezen ostane; močnejša je kot smrt.

Mina. Kako znata učiti staro ženo! Tudi jaz sem bila mlada in korajžno sem gledala v življenje. Zdaj mi pa sili spomin samo nazaj. Vajino življenje je v prihodnosti, moje v preteklosti. Kar sem prestala, je sicer minulo, kri

se je posušila, grobovi so se obrastli. V mojem srcu se pa vedno obnavlja, kar je bilo hudega, in dan za dnem še umira v mojem naročju moj mož, in poleg mene moja Micika s preklano glavico. Dan za dnem še vidim tvojo mater, Urška, pred seboj; pa nedolžnega fantka, Jožka. In zdaj, ko smo pokopali še brata, bo še on postajal bled in mrzel pred mojo dušo. Znaprej nimam nič več čakati; samo tam zadaj v davnih minolih dneh živi moje srce.

Uršula. Ali jaz nisem nič za Vas? Teta, zdaj ste mi Vi moje vse; z menoj morate živeti in zame. Pa ti tudi, Metka moja.

Mina. Uršula, dete moje!

Meta. Ali nimate doli na Češnjici, kjer je bil Vaš prejšnji dom, nobenih sorodnikov več?

Uršula. Menda nič. Saj veš, da jaz, odkar smo se semkaj preselili, še nisem nikoli videla kraja, kjer sem prišla na svet. Če je tudi kje kak daljnji sorodnik, je zame tuj. Bratec, nesrečni Jožek, pa trpi tam doli v turški deželi.

Mina. Pravzaprav jih tudi nič ni. Midva z rajnim očetom sva bila sama. Tvoja mati pa tudi ni imela ne bratov, ne sester.

Uršula. Slišala sem, da se pravi Uršula po naše mlada medvedka. Prav tako se čutim v teh naših grivah in grmeh. Pa tudi močno tako! Ena velika misel živi v moji duši, ki me vleče v prihodnost: rešiti Jožka. Kot prava medvedka ga iztrgam Turkom iz krempljev. Ko sem te dni molila za rajnega očeta, mi ni šla

ta reč iz spomina. To že ni več zame želja, ampak dolžnost. Moram!

Meta. Urška, mene vzameš pač s seboj. To bova mlatili tiste Turke. Primojdunaj, kar pojva. Samo kdo nama bo pot kazal? Ali se obrneva na Dihurja?

Uršula. Tega klateža, ki ni nič boljši od Turkov, bi najprej namlatila.

Mina. Slišim, da se še vedno potika po naših gorah. Svojih Luter Martinovih čenč ni nič oddal. Ženske so ga že nekolikokrat nabile in pognale; zaenkrat se je menda že izgubil iz naših krajev. Zdaj je pa zopet tukaj, tako so mi pravili v Sorici.

Meta. Tisti dolenski grof, ki ga je menda najel, da bi tukaj pri nas od Lutra Martina in njegove Katrce pridigoval, mora biti strašno trčen. Takega groznega človeka, ki se mu pridiganje tako poda kot kozi sedlo!

Mina. Tako brez vse nevarnosti pa ni ta reč. Malo je manjkalo, pa bi jih bil nekaj dobil na svojo plat. Saj je celo tvojega rajnega očeta, Bog mu daj dobro, izkušal preslepiti. Pravil mu je, da je že veliko kraljev potegnilo z Lutrom Martinom in da so ti kralji tako močni, da se jih tudi turški cesar boji. Obetal mu je, da bodo Lutrovi kralji Turku pisali, da mora vrniti Jožka, če se zapiše v njegovo vero.

Uršula. Tega pa nisem vedela. Oče mi niso nikoli nič spomnili. Večkrat je pač zahajal k nam. Jaz sem takrat vedno ušla z doma, ker se mi je studil kot krota.

Mina. Od očeta je hotel tudi imeti tebe v zakon.

Uršula. Fej — — —

Meta. Jaz bi ga pa koj vzela, da bi ga imela za v turšico zoper vrane, ker je tako lep.

Mina. Tvoj oče, moj ljubi rajni brat, je tudi Dihurja poslušal, da mu je razlagal Luter Martinove zmede. Bala sem se že zanj. Ko mu je pa enkrat rekel, da lutrovci Matere božje na časte, ga je pa pognal. Takrat sem bila sama zraven. „Če Mati božja ne bo pomagala mojemu Jožku, mu tudi vsi lutrovski kralji ne bodo,“ tako je dejal; pa ves razjarjen je vrgel tega Dihurja iz hiše. Meni je pa nato rekel: „Veš, Mina, jaz imam res trdno upanje, da bo Jožek, če ga ni Bog še nedolžnega vzel k sebi, še rešen.“ Mariji sva ga posebej priporočila z rajno materjo in na roko mu dala vtisniti Marijino ime še v zibelki. Jaz sem mu ga sama naredila. Pa se nič ni jokal, ko sem mu nabadala kožico.

Uršula. Jaz imam ravnotako znamenje na desni roki. Pa tudi meni ga je teta naredila. Ljuba tetica! — — —

Meta (*zapoje*).

Jožek še pride v domači kraj,
Jezus, Marija nam ga daj.

Urška, ali še kaj pomniš Jožka?

Mina. Pojdi no! kako naj ga pomni, ko je bila komaj leto dni stara, ko so ga odpe-

ljali. Urška, danes je ravno 20 let, kar se je to zgodilo. Kvaterno nedeljo jeseni popoldne . . .

O ljubi Bog! —

Meta. Šest let je bil takrat Jožek star. To mora biti zdaj fant, da gledajo za njim tiste turške mule.

Uršula. Bule, bule se pravi turškim ženskam, ne mule. Ti si prava!

Meta. Pa bule. Če se ga le ni kaka taka bula prijela; potem bi jo bilo treba odrezati.

Mina. Ljubi se vama še norčevati tak dan. — — — kakor bi bilo danes, še vse pomnim. Na ozarah nad vasjo sva gledala s tvojim očetom po polju. Pa se prikadi kot oblak po česti tropa konj; rdeče hlače in kape so se svetile iz prahu. „Turki,“ je vzkliknil rajni Peter, Bog mu daj nebesa, in jo udrl proti vasi. Meni pa je zastala sapa, noge so se mi pošibile, pred očmi se mi je stemnelo in padla sem na njivo kot snop brez moči, brez zavesti. — Ko se mi zopet odpro oči, je vas gorela — kup črnega dima se je valil proti nebu. „Janez, Micka,“ sem zavpila, pa drla domov. Hiša vsa v plamenu, na vrtu s krvjo oblit mož v travi, zraven pa Micika, nedolžni moj otročiček, ki gotovo zame Boga prosi — ravno čez čelo preklana, krvava, mrtva. Toliko je še živel Janez, da sem mu zmolila kesanje, pa je izdihnil. Pogledal me je še nazadnje milo in hvaležno, da mi je srce hotelo utoniti. Zajokala pa nisem. Ko pa prinese tvoj oče ves solzan tebe v naročju in mi pove, da so ti mater ubili Turki,

Jožka pa odvlekli s seboj, sem zavekala tako hudo, kot nikdar prej. Od takrat pa nimam več solz. Oči so suhe in bodo ostale suhe do zadnje ure; najokala sem se enkrat za vedno.

Uršula. Očeta tudi nisem videla nikoli jokati. Jaz mislim, da bi takrat ne bila jokala. Zgrabila bi vile, koso ali kramp, pa jo udarila za Turki in jih sekala in bila brez usmiljenja.

Meta. To ti verjamem. Saj so se te Turki takrat zbali, ko si bila komaj eno leto stara, kaj šele zdaj, ko si jih 21, pa čvrsta kot dren.

Mina. Urška, s teboj se je res zgodil čudež. Izpod maternega krila te je potegnili oče živo in zdravo.

Uršula. Kadar slišim to zgodbo, si samo to mislim, zakaj nisem bila jaz takrat mlad, čvrst fant. Potem bi Turki ležali s prekranimi buticami po travi.

Mina. Saj sem ti že tolikokrat pravila, da je prišlo vse tako naglo, da se nihče ni mogel braniti. Imeli smo tudi na Češnjici krepkih fantov in mož, pa kaj, če skoči Turek nate kot blisk iz oblaka. — Vedno bom pa hvaležna tvojemu očetu, da sva zamenjala svoja grunta s temi hribi. Jaz bi bila že zdavnaj umrla, ko bi bila tam ostala, kjer me je noč in dan vse spominjalo samo na kri in plamen . . . Tukaj gori smo si zamenjali miren, lep dom.

Meta. Vaš in Urškin dom je bil premožen, kajne, teta. Ne vprašam zato, da bi Vam zavidala; saj veste, da imam tudi jaz doma, česar mi je treba.

Mina. Kaj če premoženje? Vse tiste skrinjice srebra, kar ga je bilo, bi rada dala; pa beračit bi šla rada, od hiše do hiše, samo da bi mi bila ostala vsaj Micika. Urška moja, ko bi tebe ne imela z očetom, bi bila obupala. Zdaj je še on šel in ga ne bo več nazaj: kmalu pojde pa tudi Mina. (*Odide.*)

Tretji prizor.

Uršula, Meta.

Meta. Kadar slišim to žalostno povest, me kar v srce zazebe. Komaj se premagujem, da ne zavekam. Pa si mislim: potem bi bilo tebi še huje in tudi meni, moja zlata Urška.

Uršula. Jaz pa pravim: Bog je gospodar. Nazadnje se mora vse izravnati. Turki dobe, kar zaslužijo, in bi tudi dobili, ko bi bili naši ljudje, pa gosposka za kaj. Korajže nimajo, ker nimajo pravega zaupanja. Na mamó mislim samo, kot na svetnico, s palmovo vejico v roki, pa z zarjo krog glave; in ta misel me ogreje in zdi se mi, da sem ob njej šele prava in dobra. — Meni tone srce samo, ko se spomnim Jožka. Moj brat — med Turki — v turški obleki — morda prisiljen v turško vero, kjer časte konjske repe pa polmesec in kličejo na pomoč tistega Mohameda, namesto Boga in Marije.

Meta. Urška, jaz sem večkrat slišala, da Turki jetnike izpuste, če jim dobro plačajo. Ti si zdaj bogata. Lahko ga boš odkupila.

Uršula. To bi bili gotovo tudi oče storili, ko bi bilo mogoče. Jaz ne vem, kako bo, toda moje upanje, da rešim Jožka, je trdno kot skala na Ratitovcu. Nisem povedala teti in ji tudi ne bom, kar zdajle tebi zaupam. Ohrani zase! — Tisto noč, ko so oče zatisnili oči, sem bila v svoji kamri silno potrta. Poizkušala sem moliti, pa ni šlo; čutila sem se tako sama na svetu kot kamen na cesti. Mislila pa sem bolj na Jožka kot na očeta. Komaj sem imela toliko moči, da sem prižgala lučko pred podobo Matere božje, ki so jo rajna mama tako radi imeli, kakor pripoveduje teta. Oči so se mi napol zaprle, nisem ne spala, ne bdela. Tu pa se začne gibati sveta podoba, raste in raste, pa po zraku velika kot odrasla žena priplava k meni in me prime za roke pa mi reče: „Pogum, Uršula, pogum in zaupanje! Jožek bo rešen. Bojuj se hrabro!“ Pa razprostre nad menoj belo zastavo in na njej zlato Marijino ime ter mi jo potisne v roko in izgine.

In takrat, Metka moja, sem čutila, da ni je sile, ki bi se je zbala: moči sem v duši se takrat napila, da bi peklo potrla, pokončala.

Zastava bela kakor lilja cvetna,
na njej ime Marija v zlatu tkano,
ogreva me kot solnčna luč poletna,
žareč kot kresno noč gorovje vžgano.

Pa gledam v daljo; v roki s to zastavo stojim v krvavem boju brez bojazni; sovražna kri mi brizga gorka v glavo, je strt na tleh neverne kup golazni.

Pa vidim brata zdravega, v prostosti, in množico, ki vriska, moli, vpije, za vedno turške rešena divjosti slavi v hvaležnosti ime Marije.

Meta. Bog daj, da se izvrši tvoja prikažen. Uršula, tudi jaz upam s teboj.

Uršula. Poznam te. Zdaj pa še nekaj. Takoj jutri zvečer začneva šivati mojo zastavo. Čutim, da moram. Delali bova skrivaj zvečer. Pridi! Zdaj me pa pusti samo.

Meta.

Zastava bela kakor lilja cvetna,
na njej ime Marija v zlatu tkano,
ogreva me kot solnčna luč poletna,
žareč kot kresno noč gorovje vžgano.

(*Odide.*)

Četrty prizor.

Uršula. Solnce lega spat za Petrovo brdo, zlatordeče, kakor bi se napilo kje človeške krvi. Ti oblaki, ki se spenjajo z nebeškega oboka, so kakor zavese, tkane iz tanke, bele volne, pozla-

čene ob nagubanih robovih. Skale po vrhovih goré. Blegošu se sveti samo še široko teme: drugače je pa že zavit v črni plašč svojih gozdov in livad. Ratitovške čeri iztegujejo svoje dolge sence v globoke grape, kjer se izgublajo v temi. Zada pa gleda kakor orel z razprostrtimi perotmi žareči Triglav iznad skalnega platu. Ti moj Triglav, ko bi ti znal govoriti in mi povedati, kaj si vse videl po tej naši lepi zemlji. To bi pravil o znoju in potu, ki so ga lili vrli tvoji sinovi in hčere, ko so se s plugom in motiko, krampom in koso, brano in srpom ubadali s trdo prstjo, da jim je dala košček črnega kruha. Pa o še večjih potokih rdeče krvi, ki je tekla po moji domovini. Zato si tako rad zakriješ v črno krilo svojo staro glavo, da ne vidimo solz, ki jih plačeš v svojih spominih. Takrat se mi zdiš, kakor moja tetica z njeno črno pečo. Danes si pa jasen in svetel, kakor je jasno in svetlo moje srce. Oh, da bi te mogla zdramiti iz tvojega miru, vse strele, kar se jih je nabralo v tvojem osrčju, bi zbrala in jih smrtonosne polučala na sovraga, ki tlači naš dom in njegovo družino. Hoče se mi sile, da bi pretrgala tvoje skale in z njimi zmečkala vse, ki kale naš mir in trgajo naše duše. Pa z vrha zelene Jelovice bi izruvala najmočnejšo jelko in jo omočila v zapadajoče solnce in zarisala z njo na tvoje prsi Marijino ime, da bi se ne upali krvoločniki prestopiti mej v zemljo, ki jo ti varuješ. (*Se zamisli.*)

Peti prizor.

Pavel (ki je že nekaj časa poslušal). **Uršula**.

Pavel. Uršula, pozdravit sem te prišel in ti povedat, kako se mi smiliš, sirotica. Ni me strpelo doma. Moral sem semkaj, samo da te vidim. Slišal sem nekaj tvojih besedi in skoraj me je groza pred teboj. Tako vzvišena in lepa se mi zdiš.

Uršula. Sedaj ni čas za laskanje. Če se ti meni, jaz se tebi ne bom. Vi moški brez poguma, brez odločnosti ste sami krivi, da se tako godi med nami. Korajžo imate samo, če ste pijani. Mladi trosite svojo moč v praznem ljubkovanju; zato je pa nimate več za boj. Tepete se za ženske in za pera, za dom in križ pa ni pesti, ne udarca. Ali ne bi moral vsak fant in možak pokonci in ne odnehati, dokler niso rešeni vsi naši bratje in sestre, kar jih ječi v turški sužnosti, in dokler ni za vselej prosta naša zemlja nevernih napadov?

Pavel. Nikoli še nisem slišal takih besedi, tudi od tebe ne. Reci mi, Uršula, kaj naj storim! Pošlji me, kamor hočeš, na tvojo besedo grem morju na dno ali sredi razbojniške druhali.

Uršula. Že zopet gruliš kakor golob. Nisem golobica, da bi se vdajala mehjemu javkanju. Orlov hočem, ki brez oмотice plavajo nad brezdnimi in merijo prostore, kamor ob uri dejanja treščijo naše sovražnike.

Pavel. Tolažit sem te prišel; pa kakor vidim, od tebe potrebujem bodrila. Daj mi ga; jaz sem potreben tolažbe.

Uršula. Pavel, tovariš moj izza mladih let, poznam te in vem, kam se zapletajo tvoje misli. Bolno srce imaš! O tej bolezni pa ne bo govorila Uršula s teboj. Tudi jaz nosim bolezen v srcu, a ta je velika kot je veliko trpljenje moje domovine in široka kot so široke struge solza in krvi, ki se točijo po njih. Tvoji bolezni je korenina, — sebičnost, moji — ljubezen.

Pavel. Ozdravi s svojo ljubeznijo mojo sebičnost, ali pa razživi in razmnoži bolezen v mojem srcu, da bo velika kot tvoja.

Uršula. Hvaležna sem ti, Pavel, za tvoje sočutje. Le čuj mojo zadnjo in resno besedo: Ne črhni mi več o svojem bolnem srcu in ne zagruli več vpričo mene nobene golobje zaljubljenosti. Jaz je nečem poslušati ne od tebe ne od nikogar — čuješ, Pavel — tudi od tebe ne, dokler ne bo rešena moja domovina turške nevarnosti. Mi naj grulimo in se ljubkujemo, sovražnik naj pa pleni po naših tleh in mori in ugrablja naše brate in sestre. Da boš na jasnem, še to: Zaprisegla in zaobljubila sem se, da se ne zvežem z nobenim možem, dokler ne sežem rešenemu, svobodnemu bratcu v roke.

Pavel. Uršula, tvoje telo je še naše, tvoj duh in tvoje besede so pa oddrugod, z višav, kamor ne more za njimi nihče drugi. Ne bom te več motil. Za teboj pa, kadar in kamor me pokličeš. Zdrava! (*Odide.*)

Šesti prizor.

Uršula.

Menda, menda mi s srca kaplja kane,
ljubezni kaplja, da zaskli, zapeče.
A kaj če kaplja, dokler ne prestane
v potokih kri, ki bratom z ran mi teče?

Sedmi prizor.

Uršula, Jakob.

Jakob. Dihur je tu, Urška; dal mi je cvan-garco, naj te naprosim, da bi govorila z njim. Rekel mi je: če boš prijazna ž njim, mi da še eno; denar je za hlapca v trdih pesteh. Urška, saj veš, da te imam rad, zibal sem te in pestoval. Daj, bodi prijazna z Dihurjem, da dobim, kar mi je obljubil.

Uršula (*smeje se*). Jaz ti dam dve, če iz tega ne bo nič.

Jakob. Potem bi imel tri, če boš prijazna.

Uršula. Tvoje rajtenge ne gredo prav, pa da ne boš težko živ: Kje imaš Dihurja?

Jakob. Za mejo je skrit. Ko sem ga zagledal, sem skočil nanj in sem mu nekoliko preštel rebra. Tako so mi ukazali rajni oče, ko je bil zadnjič pri nas. Ko sem mu klečal na košu, sva se lepo prijazno razgovarjala o tebi in mi je povedal, po kaj je prišel.

Uršula. Po kaj?

Jakob. I no, k tebi v vas. K meni gotovo ne, ker se me boji kot hudirja. Povedal sem mu, da mu razdrobim bučo, ker je stopil na

naš svet, pa je začel tako lepo prositi in cvangarco mi je dal, da sem se ga usmilil. Privezal sem mu roke na hrbtu k mecesnu, da beštja kam ne uide. Kje naj še potem iščem cvangarco?

Uršula. Le priženi ga. Toliko prijaznosti kot od tebe, bo od mene tudi dobil. (*Jakob odide.*) Vsega se moram navaditi, tudi z lumpi se ne branim pogovora.

Osmi prizor.

Uršula, Jakob (prižene na vrvici zvezanega **Dihurja**).

Jakob. Na, kar brez skrbi bodi, ti Lutrov Martinček, jaz sem govoril zate; toda če se ne boš prav in pošteno obnašal, ti zavijem vrat kot mačku.

Dihur. Devojčica zlata, reci temu divjaku, naj me odveže. Rad bi sam govoril s teboj.

Uršula. Pa odmotaj gospoda Dihurja. (*Jakob ga odveže.*)

Dihur. Ne zmerjaj me, moja kraljica, še ti s to gnusno psovko, ki so mi jo nadali hudobni ljudje. Kliči me z mojim lepim imenom Gizebert.

Jakob. Saj si res pravi „kisubirt“; kar prodajaš, je slabše od vsakega jesiha. Zdaj grem. Pa le čedno se zadrži in cvangarco pripravi. (*Odide.*)

Deveti prizor.

Uršula, Dihur.

Uršula. Gizebert, midva bova lahko prav hitro opravila.

Dihur. Samo par besedi me poslušaj, zorna devojka.

Uršula. Govori, samo brez sladkanja.

Dihur. Pred seboj imaš najnesrečnejšega človeka na svetu. Vem, da se ti smili kobilica v travi in da umakneš nogo črvičku v prahu. Jaz sem bolj reven kot črvič in kobilica. Imej še z menoj usmiljenje, kakor ti ga veleva tvoja vera tudi proti sovražniku.

Uršula. S tem, če poslušam tvoje čenče, ti pač ne izvršim usmiljenja.

Dihur. Niso čenče, kar hočem govoriti s teboj, marveč resne stvari, ki je od njih odvisno moje življenje. Ti veš, da sem štiri mesece v teh krajih. Prišel sem — odkrito povem — z namenom, da bi oznanjal tukaj čisti evangelij, kakor sem se ga naučil od naših pridigarjev.

Uršula. Li zato, ker si bil plačan?

Dihur. Plačan? Ne oponašaj mi tega. Jaz imam do večjega premoženja pravico, nego do teh grošev, kar so mi jih dali na pot. Moja mati je bila sicer uboga dekla, moj oče je pa Turjaški grof, in na njegovem gradu sem bil vzrejen. Grof je hotel napraviti iz mene pridigarja. Po pravici ti povem, da mi to ni bilo všeč. Nazadnje sem se pa vdal. Poslali so me semkaj pod loško gosposko, kjer so najtrdnejši kmetje v deželi in kjer bi čisti evangelj dobil največje opore, ko bi se zasadil med njimi. Obljubili so mi, da ustanove za to dolino pridigarsko službo, in mi slikali, kako izvrstne dohodke bom imel. Škofove hlapce bi pognali in razdelili bi loško graščino, tam bi imel jaz svoj sedež. — Opravil nisem nič; izmetal sem

denarja domala, kar sem imel; živel sem pa večkrat slabše kot pes. Par mesecev je šlo; sempatja me je kdo sprejel v hišo in poslušal; zdaj se pa potikam kot zver. Dva, tri napol divje tihotapce sem imel na svoji strani, dokler sem jih plačeval, drugače pa nič, nego zaničevanje in sramoto. Iz hiš so me metali, z gnojnico me polivali; pretepali, da sem komaj še živ ostal. Vendar pa nisem šel. — In zdaj me poslušaj, moja zvezda. Ti si me zadrževala. Tvoj rajni oče je bil eden tistih redkih, ki imajo nekaj šole. Od njega si se naučila tudi ti čitati knjige. Duh se ti je izobrazil in velikokrat sem se čudil tvojim besedam. Bežala si od mene, ko sem vstopil v hišo; jaz sem te pa zalezoval in se velikokrat skrivši splazil v tvoje obližje, da sem videl tvoje lice, poslušal tvojo modrost.

Uršula. Nehaj o tem, sicer pokličem Jakoba.

Dihur. Uršula, moja edina, moje vse; rad te imam kot nikogar na svetu. Strast živa, pekoča me razjeda in mi pravi, da te moram imeti, — moram; sicer poginem.

Uršula. Naj me stane, kar hoče, poslušam te, da vidim do dna, kaj se kuha v tebi.

Dihur. Vem, da sovražiš mene zavoljo moje prejšnje službe. Nimam je več in nečem je imeti. Jaz poznam samo še eno vero in ta je vate in čisti evangelij (*poklekne*) in ta si ti. Odpri mi ga in stori z menoj, kar te je volja.

Uršula (*stopi nazaj*). Pred menoj ne boš klečal. Brez komedij: Ali si vse povedal, kar hočeš?

Dihur (*vstane*). Niso komedije, marveč v tlečem ognju strastne ljubezni skovane besede. Reši me! Kaj mi mar Luter in njegov evangelij brez tebe? Ti si moja svetnica in zavoljo tebe grem za vero, kakršno mi ti ukažeš.

Uršula. Bogokletnež!

Dihur. Poslušaj moj načrt! Od očeta imam pismo, da me bo vzdrževal na gradu do smrti. Njegova družina me zaničuje; odkupijo mi radi mojo pravico. In še več! Iz zadnje vojske ima Turjačan par turških begov ujetih v svojem gradu. Sklenil sem zahtevati od njega, naj ž njimi reši tvojega brata. Turški sultan mu je že ponujal pet tisoč cekinov za jetnika. Brat bo gotovo prost, samo reci, Uršula, da boš moja.

Uršula. Nehaj, Gizebert, jaz se tresem studa.

Dihur. Slišal sem tvoj pogovor s Pavlom. Ti veruješ v Boga. Reci, ali je to zgolj naključje, da prihajam s svojo ponudbo. Ne omožiš se, tako si se zapriseгла, dokler ne rešiš brata. Glej priložnost, od zgoraj ti naklonjeno: Brat bo rešen, tvoja obljuba izpolnjena in objame te najljubeznivejši soprog svojo — nevesto.

Uršula. Brat! — Obljuba! — — (*Po kratkem presledku.*) Gizebert, opravil si z menoj. Moja zastava, ki z njo rešim brata, nosi Marijino ime. Ona je moje edino upanje in ne kak sleparski Luter Martinov grofovski izleženec. (*Odide.*)

Deseti prizor.

Dihur. Vraga! Zdaj te šele strastneje želim. Gizebert Turjaški ne odneha. Moja boš, živa ali mrtva. (Zastor pade.)

Drugo dejanje.

(Pred šatorom Juzuf-paše.)

Prvi prizor.

Juzuf-paša. Šejtan odnesi to luknjo, ko je komaj toliko ravnega, da nogo postaviš. Pa kaj hočem: moji ljudje so utrujeni in pripraviti se moramo za daljno pot. Par dni bo še treba gledati to razjedeno grapo in te divje gore. Vendar se mi zdi, da me samega vleče nekaj v te kraje in te ljudi. Škoda, da so neverniki, ki ne poznajo ne Alaha, ne njegovega preroka. V krvi smo pregazili Bačo. Ne gre mi v glavo. Bismil lahir — rahmánir — rahími. — V imenu Alaha usmiljenega, preusmiljenega. — Tako molimo, pa z handžarom v roci delamo pot. Ali za nevernike ni usmiljenja? Bežite proč te misli! Padišahu sem prisegel in on me pošilja; padišah, prerokov sin; naj Alah pomnoži lesk njegove krone. Hej, Ali!

Drugi prizor.

Juzuf, Ali.

Ali. Juzuf-paša, tvoj služabnik čaka tvoje besede.

Juzuf. Odtod držita dve poti čez gore. Treba bo dogovora, kam in vodnikov.

Ali. Enega imamo, ujeli smo ga danes. To ti je možiček; krošnjo nosi s seboj kot majhen minaret.

Juzuf. Prav! Pogovorimo se ž njim. Zdaj ne utegnem, grem pogledat k ljudem. (*Odide.*)

Ali. To bo še zabave s tem djaurom. Saj ga ravno vleče Mahmed.

Tretji prizor.

Ali, Mahmed, Štrigalica (v turški obleki in s citrami, obešenimi na strani.)

Mahmed. Ali ga vidiš tega krščanskega psa v rdečih hlačah. Skoraj se je nekoliko branil, ko sem ga bril po glavi.

Štrigalica. Gaspud Türk, sà sem lehku žalosten, k' najmam tulku placa več, d' b' ana ujiš pod strajha vzjev. (*Se odkrije, pa zopet pokrije.*)

Ali. Kako ti je všeč pri nas.

Štrigalica. Fínu; trikrat sem biv žje tjâpen, ju sm pa samu ankrat. Ko ste me ujeli, sm se samu tegà bav, de b' me ne zeklal', pa kosmatga ne snajli. Zdaj pa najmam nč več tgà strahà.

Mahmed. Zakaj ne!

Štrigalica. Gnadliv gaspud Türk, naj ne zemjerjo: prvč zarád tga ne, ker ste me obril'; drügč pa zetû ne, ker sm biv že popreid süh ku ta prava štrigalca; zdaj pa vajm, d' se buòm pr vaš' košt' toku napasu, d' kmal' ne buo kam pipca porint u mje. Vajste kaj; kar muja krošno m' dajte, pa grjem, d' ne boste imajl' andlu z mnô.

Ali. Tako brž pa ne pojde, kleti djaur. Ti pojdeš z nami. Paša hoče, da nam boš ti pot kazal.

Štrigalica. O prelüb' gaspud Türk, puot Vam pa brž lhku pokažem; kar ze vodô jo máhnte, odkodr ste pršl', pa berače vprašajte, kej je türška dežjala, ti ves svajt poznajo. Mjane pa pstite, d' grjem u Davčo. Tam še najso omlatil'; bom predâv vse rajte in rešjêta, d' buo kaj dnarja ze zimo.

Ali. Pasji sin, ne bo tako ne. Mi smo slišali, da je v teh hribih močen rod. Naš padišah potrebuje krepkih fantov, ponje nas je poslal. Najmanj sto jih moramo dobiti, preden gremo domov.

Mahmed. Pa ne samo fantov; hej, pri Mohamedovi bradi, tudi deklet, da bo kaj veselja in utehe za nas, pa za velikega padišaha. In kaj srebra in zlata! Ali meniš, da nisem prišel po nič drugega, nego da sem skrhal svojo sabljo nad trdimi buticami teh nevernih glavavečev? Nisem še dobil nikjer tako trdih ko po ti vražji grapi.

Ali. Namahali smo se pa res, da je bilo veselje za pravoverno moslimsko srce. Noben pes ni ostal živ v teh vaseh, kamor smo prišli v gostje. Allah akbar! Mesa je tudi dovolj. Štrigalica, dokler bomo imeli toliko in takih volov in koštrunov kot jih imamo, se ni treba bati.

Štrigalica. Sa b' se nč ne bau, samû če m daste kruošno pa mûje hlače, d' b' lhkû šu ze opravkom.

Ali. Kmalo te pokliče naš paša ; glej, da se mu prav pokloniš.

Štrigalica. I nu, kapco bom uzeu z glavé, pa duobr dan m buom rjeku.

Ali. Vražje seme, še enkrat mi snemi fes, pa ti odtrgam ušesi. Pri nas se klanja drugače. Vlezi se!

Štrigalica. Se pa buom, še rad. (*Se vleže postrani in se nasloni na komolec. — Zasmеjejo se.*)

Mahmed. Ti si pa za klanjanje kakor ustvarjen. Lezi na trebuh.

Štrigalica. Al' gaspudje Türk' ne trajbüh ležite. Jez najsm tga vajen. Buom posküsu. (*Se obrne na trebuh*)

Ali. Zdaj si lep! Naučiti se moraš tudi pozdrav. Tako-le : Veliki paša, jaz sem senca tvojega hlapca.

Štrigalica. Mûj hlapec najma nobene sajnce, zetû ker ga najmam ; samû âno dajklco ímam, d' pamže pàjstje.

Ali. No, kako boš rekel?

Štrigalica. Velika gmajna, — ne zemjérte, sm se biu zmotu, — velika paša, jez sm sajncia muje pajstrne. (*Zase.*) Strašnû čüdnu.

Četrty prizor.

(*Juzuf pride, prejšnji.*)

Juzuf. Vse je v redu, možje počivajo. Konje bo treba prekovati, pot bo huda. Ali, poskrbi to ! Mahmed, do jutri morajo biti nabrušeni handžarji. Kaj pa ta?

Ali. To je djaur, ki sem ti pravil o njem, svetli paša.

Juzuf. Vstani! (*Odideta.*)

Peti prizor.

Juzuf, Štrigalica.

Juzuf. Kako se zoveš?

Štrigalica. Ze Juožka sm krščen, ze Štrigalco se pa pišem, damà sm pa z Otauc pr Ribnci, če vajste, kej je tu, gaspud vjelk' paša. Vajo, rešjeta dajlam, pa rajte popraulam pr kmjetih. Jez imam hudo škuodo, če me ne spstite. Vsak dan grje gatuova cvancgarca. Dajte, čemü me buoste pa fuotrali zestuojn; saj ga najmate nüca od mjane. Ko b' kaj rajt nücal', pa Vaša rještnga je vsa drgačna.

Juzuf. O pač drugačna. Naše orodje je puška in handžar.

Štrigalica. Vajm, vajm, sm vidu, külku glau imate potaknenih po kolajh. Štrigalica naj tgá vajan. Po pravici jim povajm, d' m' če srce utónt, tokû me je groza.

Juzuf. Naše rokodelstvo je krvavo, pa potrebno. Tako ukazuje Alah, kakor pišejo naše svete bukve. Pa ti si nevernik in tega ne moreš umeti.

Štrigalica. Mi imamo tüd' svjete bükve, v t'h, se pa bjare, d' muoremo lübt vse ldi, še sovražnke. Gaspud paša, naj se usmiljo ubozga rajveža, sa jim še najsm nkûl nč hudga

stûru. Jez jih ne buom nkûl pozabu. Ze n'h, pa ze n'h očjeta in mater buom molu.

Juzuf. Očeta, mater! Zame neznani imeni. Nisem jih nikoli poznal. Moj oče je samo divji boj in moja mati je puška. In moj dom? Kje je? — Pustiva to; že tako sem danes težko živ. Hude sanje mi plazijo po duši. Djaur, izpustim te kmalu, a zdaj te še potrebujem. Samo zvestobe zahtevam od tebe za par dni. Gorje ti pa, če me prevariš; dvoje potov drži odtod.

Štrigalica. Še več; čez hribe je povnu puotu. Nezaj se tûd lhkû grje.

Juzuf. Molči! Povem ti svoj namen. Prišli smo semkaj v to grapo iz Vipave. Zdaj gremo na gorenjsko plat v svoji krvavi službi. Padišah hoče janičarskega naraščaja. (*Napol zase.*) Tudi jaz sem janičar; tudi jaz sem bil svoj čas dete in tudi po mene so prišli padišahovi seli — bismil — lahir — rahmánir — rahími. Tako pojdemo tudi mi brez srca, brez usmiljenja.

Štrigalica. Gaspud paša, oni ímajo srce; tu vidm. Mordè so tûd' Krajnc, mordè še Ribnčan, sa so tûd' od nas žje ti prokle... gaspud Türki, sm tu reč, pobral' malih fantku.

Juzuf. In kaj pravijo njihovi očetje in matere?

Štrigalica. Kaj b' rjakli? Juokajo, de se Bogü smíli; pa umirajo od žalosti, pa muol'jo ze fantke, pa ze Türke, de b' jih Bûg rezsvajtlu.

Juzuf. Jokajo, molijo... Ne vedo pač, da jim je sinove razsvetlil islam, da so pravoverni moslimi, ki se klanjajo Alahu in slavé njegovega preroka. La iláha illa l'láhu va mahmúd rá-

sullah. Ni ga Boga nad Alaha in Mohamed je njegov prerok. — Djaur, na Gorenjsko hočemo. Katera pot je pripravnejša, ali tu naravnost, ali na levo?

Štrigalica (*zase*). Kaj čem . . . (*Glasno*.) Neravnost v Bohinj, tam je lajpše, ne lajvo pa u seuško dolino, kjakej je krajše. Gaspud paša, kar l'pu nzaj naj grjêdo v türško dežjalo, sa je že dôst' stuoka in juoka pred njimi.

Juzuf. Predrzen si, djaur. Ne zamerim ti. Ali veš, kaj je dolžnost. Padišah ukazuje; jaz ubogam. Sultan mi more velevati v smrt; jaz pojdem. Ti ne veš, da je Alah vse določil. Kjer so določene solze, tam se prelivajo, kjer kri, tam teče, če bi tudi mene ne bilo. Kismet!

Štrigalica. Jez tga že nč ne zestuopim. Bûg lhkû puošlje kazen, lhku pa tûd' przenjase; tokû sm se jez učiu.

Juzuf. Ali znaš obe poti? Pokažeš nam, kamor se odločimo. Ko ne boš mogel več škodovati, te izpustim. Zdaj pa zapoj kako domačo, vidim, da imaš citre. Razvedrila mi je treba. Ah, kako težka mi je glava.

Štrigalica. Citre so m' püstl' gaspudje. Pa zebrijenkam, če jih veseli. (*Se vsede in zapoje*: Jaz pa pojdem na Gorenjsko.)

Šesti prizor.

(Ob petju pridejo: Ali, Mahmed in drugi, bruseč handžare, čisteč puške.)

Juzuf (*zamišljen*). Zdi se mi, da sem že slišal te glasove; citraj, djaur, to dobro dene mojemu srcu.

Mahmed. To kletó pasje seme zna.

Štrigalica (*poje*).

Lepa si seuška fara ti,
vredna si hvale in časti,
imaš Marijo cartano,
s svetim škapulirjem gvantano.

Marija v oltarju sedi.
svet škapulir v rokah drži;
ona je tisti rožni cvet,
glihe ji nima celi svet.

Krancelj iz zvezd ima nad glavo,
vse hudobe beže pred njo.
Ona je usmiljenga srca,
nas bo pred hudim varvala.

(*Štrigalica si briše solze.*)

Juzuf (*ginjen ponavlja*). Nas bo pred hudim varvala. (*Odločno.*) Poizkusimo se. V selško dolino gremo, kajne, mladci!

Ali. Kakor ukažeš, svetli paša. Saj veš, da smo ti vdani do smrti.

Mahmed. Prav do smrti, in sicer teh djaur-skih psov. Mene že zgače roka; rad bi pomeril zopet svoj handžar po nevernih buticah. Ej, Juzuf-paša, čemu tako čmerno? Pojdemo: da bo kaj krvi in ognja, pa tudi kaj plena in devojk. Hura!

Turki (*zatulijo*).

Hura, na boj! —
Krv in ognja.

Juzuf. Mir! Bo še boja, bo še krvi; mladci. Veste pa sami, da so konji tako zmučeni, da ne moremo še nikamor naprej. Odpočijte se tudi sami in pripravite se. Samo par plesov še, pa se vrnemo. Če drugače ne odloči kismet. Allah akbar — Bog je velik!

Turki. Allah akbar! (*Vsi odidejo.*)

Sedmi prizor.

Juzuf.

Te pesmi! Razzvene le so se mi v srcu in tam so se oglasile stare pozabljene strune. In te mi pojejo o domu, ki je stal bogvekje; par podob še nosim s seboj. Lepo sredi vrta hiša in hlev poleg. Pa tista žena v njem, ki sem begal za njo, ki jo vidim še danes, ko je ležala v luži krvi. Mati moja, tvoj sin danes nima pokoja! Domov bi rad; a kaj — moj dom je povsod, kjer se leskeče handžar v svetlem solncu in kjer hodi blede, krvava smrt. Padišah, huda je tvoja služba. Alah, velik si, tvoj Juzuf je pa danes majhen kot črvič, ki trepeče kot brezov list. Oj določi mi kismet, naj kmalu reši krogla tvojega hlapca.

Osmi prizor.

(Kara pritira Dihurja.)

Kara. Svetli paša, ta djaurska pokveka se je privlekla v naš tabor. Govoriti hoče s teboj. Na, tu gledaš v jasno lice našega dičnega paše; pokloni se, pes. (*Ga sune.*)

Juzuf. Pusti ga! (*Migne; Kara odide.*)

Deveti prizor.

Juzuf, Dihur.

Juzuf. Kaj želiš?

Dihur. Moja prošnja je velika, a vem, da je še večja tvoja dobrotā, zmagonosni paša. Do tal se ti klanja tvoj pes, ki ni vreden, da gleda v tvoje sokolsko oko, ki pa upa milosti.

Juzuf. Čemu se obračaš name?

Dihur. Čemu nate? Kam pa naj grem, če ne k tebi. Tvoje ime slovi med narodi in Juzuf-paša se imenuje vedno, ko se slavijo največji junaki.

Juzuf (*godi mu laskanje*). Dokaj junaških činov je že izvedla moja roka. Zato me tudi ogreva milost kralja vseh kraljev, velikega pa-dišaha.

Dihur. Naj mu bo usojeno veseliti se še dolgo zmag velikega Juzuf-paše. Glej, tvoja slava je prišla tudi do mene in videti sem te hotel. S to predrzno mislijo spajam še drugo: ostati želim v tvojih vrstah.

Juzuf (*zamišljeno*). Ti djaur!

Dihur. Zaničuj me, opluvaj me, ubij me, tvoj sem. Pohodi svojega psa, ne bo ti dal glasu, steri me, samo da smem biti, četudi le za trenutje, v lasti tvojega junaštva. Djaura me kličeš. — Djaur sem bil, dokler nisem izvedel o tebi. Tvoj Alah je pravi, ker je tvoj; ni ga Alaha nad Alaha in Mohamed je prerok njegov.

Juzuf. No, to mi je všeč. Tako govori tudi prerok v svetem alkoranu: ko bodo videli neverniki pravovernih junaštvo, bodo tudi oni uklonili svoje glave Alahu in se izpreobrnili po navodilih prerokove postave. Kdo te je poučil v islamu?

Dihur. Kar poznam tvoje ime, sem hotel poznati tudi tvojo vero, ki daje moč in venča z vencem zmag tvoje čelo. A vem še premalo; vem pa tudi, da tvoja milost poseže v mojo temo in poskrbi, da se razsvetli moja neverna duša.

Juzuf. Zgodilo se bo, kakor želiš. Alah s teboj. Salem!

Dihur. Naj poljubim prah tvojih nog; zdaj je moje srce na poti k sreči. Dovolj mi, da ti zdaj razkrijem še druge predrzne želje. Tvoja pot gre med nevernike, ki jih je Alah izročil tebi in svetlemu padišahu. Njihovo srebro je zate; njihovo zlato je last pravovernih moslimov. Svoje greš iskat. Jaz, nevredni tvoj hlapec, te popeljem po potih, kjer boš vesel ti in tvoji junaki. V selško dolino, tam je še cvenka skritega po hramih, ki samevajo ob rebrih;

tam je premožen fužinski trg Železniki; tam te čez hribe pripelje tvoj hlapec na loški grad, kjer gospodujejo poglavarji nevernikov.

Juzuf. Ti si pravi mož. Imam djaura, ki bi nam kazal pot, pa je boječ kot zajec in preprost kot pišče. Alah te mi pošilja. Bilo je že tožno moje srce. Tvoje besede o junastvu in slavi me dvigajo. Hvala ti, djaurski sin.

Dihur. Moja predrznost nima mej. Razkrijem ti najgloblje tajnosti svoje duše. Tam na drugi strani, kamor te ponese tvoj vranec po slavo in plen, je velik bogat dom in v njem deklica, ki mi ne gre iz srca. Ali je to prepovedano po tvoji sveti postavi? Če želiš, jo izbrišem in zasujem s pozabo vsako misel nanjo.

Juzuf. Ej, globoko še tičiš v djaurskem praznoverju. Krščanska vera menda veleva, naj si človek odreka, k čemur ga žene srce. Naš sveti alkoran to prepoveduje. Alah ti je dal srce in kar je v njem, je njegovo. Če ti poželi duša po devojki, za njo in tvoja bodi; in če ti jih zaželi več, tem bolje!

Dihur (*poklekne*). Zahvaljujem te, veliki paša. Sam si mlad in lep in devojke gledajo za teboj kot za vzhajajočim solncem. Morda — oprosti mojo predrznost — veš sam, kaj je rana ljubezni. Tvoj hlapec jo nosi. Daj, vate upam; ti zaukažeš svojim sokolom, da ujamejo živo mojo ptičko in nakloniš jo meni; jaz pa ti odprem pota do srebra in zlata in do dečkov, ki bodo v čast tvojemu vladarju.

Juzuf. Evo moja roka! Spomni me, ko pri-
demo v obližje. Zdaj pa te izročim Alaho-
vemu služabniku, da te pouči. Vidim, da si
učen.

Dihur. Pismouk sem in učil sem se raznih
modrosti. Govoriti znam v jezikih vseh na-
rodov, ki tod prebivajo: slovenski, nemški,
laški.

Juzuf. Izvrstno, zato ostaneš meni ob strani;
moj prvi sluga. Ahmed bodi tvoje ime. Hej,
Ali! (*Ali pride.*) Odvedi tega mojega slugo
Ahmeda k hodžu. Salem! (*Odideta.*)

Deseti prizor.

Juzuf. Kakšen je človek. Malo prej potr-
zdaj zopet srčan in bojevit. Besede, ki jih je
govoril ta djaur, so potolažile moje srce. S
častjo je ovenčano moje ime. Slave si želim
še več in več in več. Dokler bo kaj djaurov,
ki se ne klanjajo padišahu na svetu, ne odneha
moja roka. Pravoverniki naj slave moje ime;
neverni psi naj pa v strahu koprne pred njim.
Za zmago, za slavo! (*Odide.*)

Enajsti prizor.

Štrigalica (*pride potihem in govori.*)

Vse sem slišou. Ta preteti lump Luter
Martinov, k'ku se zna pr'liezovat'. Ku je prid-
gvu svuoje prsmodarije, je ravno toku vezuv
besjede ku zdej pried tem Türkom. Žav mi

je zanj, da je pršou s tim Dihurjem skupej. Najma ga mjed vsijemi svujemi razbujnik' slabšga ud te pušast. Puznam ga kut slab dnar. Duobru tüd vajm, na ktiero dajkle cijla. — Kua nej zdej nardijm? Že vajm. Prmojdünaj, uidem jim tem rokomavharjem: tuo je prvu; polej pa na Petrovo brdo in Davčo puvejdat ljdem, pusebnu pa Urši, naj bježe. Samu čim najpriej. Bug ne buo zepüstu Ribnčana. (*Se splazi proč.*)

(Zastor pade.)

Tretje dejanje.

Prvi prizor.

Fantje, starec, žene, Štrigallca.

Štrigalica. Pomagajte si, kukr vajste in znate. Jez sem vam povajdou vse po pravici.

1. fant. Če si ti Turkom pokazal fige, jih bomo mi tudi.

Štrigalica. Kaj se buoš z menoj mjeru; jez sem künštou in korajžen.

2. fant. Tvoja korajža je znana. Zaukal sem nekoč pred teboj ponoči, pa si šel, kar so te pete nesle. Še danes se moram na ves glas smejati, ko se spomnim, kako ti je rožljala krošnja po hrbtu.

Štrigalica. Kaj ti vajš, kruota zenikrna. O jej, še zdaj me mraz trjese, k' se domislim, k'kû sem biu korajžen. No, kaj pa b' ti sturu, če b' nate s huoste skoču trop Türku, pa

b' te zgrabl' in vlajkl' s' buô. kukr so mjane včjeraj. Ravno sem premišlovou, ktero puot b' ubrau, al' b' šu prajd v Sorico, al prajd na Davčo, pa ne klobase sem mislu, k' jih íma Janez tòk' strašnû dobre.

1. fant. Pa povej, kaj si ti storil?

Štrigalica. I nu, tihu sem biu, pa skoraj noge so se me opotajkale. Pa tu naj še nč. Prvlajčejo me v grapo. Podbrška vas požgana; kadilu se je še s pogorišča. Ob Bači pa vse bajlu; šator pri šatoru; po tratah pa kojn, in kakšnih, cajla trüma. Pred vsak'm šatorom pa kovc pr' kovcu, in ne njih odsajkane človajške glave. Fantek, tjab' b' se blu pr' t' priči zmajšalu, če b' biu ti tu vidu. In Türk' — aden grji od družga; vatou douge brke ima vsak, pa gljeda kû ris.

2. fant. No, povej nam, kdaj se je pa začela tvoja korajža, dozday še nisem nič slišal od nje.

Štrigalica. Neprou so me potiskali semtertje in vsak mi je po âno al' po dvaj prlužu. Polej so me pa obril' do gol'ga; na pa pogledi, če ne verjameš? Pólej so me pa peljal' pred nárvišjiga Türka. Ta je pa zau fant, e, drgačen kû ti; muje oči so se kar pasle po njâm; zetû m' pa prauja paša.

1. žena. Prismoda, kako more biti Turek lep?

Štrigalica. Ta je pa lajp, pa je. Pa pojd gliedat, če ne verjameš.

1. žena. Moli rajši pa pokoro delaj in ne uganjaj takih norčij.

Štrigalica. Pokûre sem jez nerajdu ze cájlo kranjsko dežjalo. Kaj buodo mjane babe h pokuri gonile? — I nu; tam pred njim se me je korajža latila. Še citrou sem jez pred njim in pajv'.

1. **žena.** Gotovo kakšno klafarsko.

Štrigalica. Tjab' še več odgúvara ne dam. Toku sem ratou korajžen, de b' biu skoráj zgrâbu tisto pašo, pa ž njim vse druge Túrke omlatu.

1. **fant.** Meni se pa zdi, da bi bil skoraj iz kože skočil, tako te je bilo groza.

1. **žena.** Jaz bi ga kar z žegnano vodo pokropila, da bi pregnala hudodelca.

Štrigalica. Ti savéjde žegnano vodo zmieraj sebuo nuosiš. Tu je pa rajs, de sem biu križ neriedu, ku sem pršú med Túrke. K' so me preoblačil' — so vso oblajko z mjane zulajkli; gamzave hlače sem imú; mi jih je biu predlanskim dau Podhočar, k' sem m' rajte zepheu in nebrienknu; k' so pa oblačil' tist' čüdn' lajbelc name, sem pa skrivaj rajs dobiu tülku časa, da sem se prekrižou. Če b' me b'li vidli, b' biu zgblén; Türk se križa boji.

1. **žena.** Bog ti prizanesi tvojo pregreho, križa se sramuješ.

1. **fant.** Nam se mudi. Povej brž, kaj je hotel od tebe Turk.

Štrigalica. De b' jim puot pokazal.

2. **žena.** O ti grdi Ribničan ti; za izdajalca si se mislil prodati.

Štrigalica. Mouč baba; jez se najsm predajov. Kdu te je pa pršu rajšt, če ne jez?

Külku sem trpu, ku sem ušú. Türk' so se šl' zvečer umivat; âdn je pa tülu kar vânomier tisto njih molitu. Od samih Lahu je in od najkga Mehüdra, k' je biu tüd Lah. Zepumnu sem si jo. Tokûle je rjovu in ze njim so vsi ponavljali: La la, laha, lili lahu, pa Mehüdra süh Lah. Tokû neumnega čobrlajna še najsem slišou.

Starec. Jaz pa vem, kaj se to pravi. To je turška reč. Alah je njih Bog, pa Mohamed njegov prerok. To sem slišal od svojega deda, ki je ušel od Turkov.

Štrigalica. Naj buo, kar če, od Lahu je blu tistu rjovanje, kukr sem biu že povajdou. Mrak je biu, pa metali so se na tla, pa umival'; medtem sem pa jaz pr strani zljajzu čez ûdo ze grm, črovle dol, pa bus tihu pa stezi u guro. Tu sem šu, kar so me nogie njasle. Dobru, de so rjovajl' ku zverine.

Starec. In kaj naj mi storimo?

1. fant. E, saj ne bo Turkov k nam. V naši dolini jih že dolgo ni bilo, pa jih tudi sedaj ne bo. Šli bodo lepo nazaj, odkler so prišli.

Starec. Tako je prerokovano, da nam ne bodo mogli nič, zato ker smo Lutra Martina pregnali iz doline.

2. žena. Marija jih bo zapodila.

Štrigalica. Vse prou, samu prpravn se muoramo. Sa sem vam že riekü, da jih ta preklet lump vseh lumpu, ta Dihur, prpelja čez Petrovo brdu. Vero je zetaju ta svina.

2. žena. Kako jo bo zatajil, ko nikoli no-bene imel ni?

Starec. Krščén je pa vendarle. Krst je zatajil, krst, tako pravim.

2. žena. Bog se ga usmili.

2. fant. Kaj usmili? V pest naj mi pride; na kol ga nasadim, kakor delajo Turki z našimi, na kol, pa z gorečo smolo ga oblijem.

1. fant. Na drobne kosce ga raztrgam Luciferja.

Štrigalica. Dôbt ga muoraš prej. Le gled' raje, k'ku buoš ušú njam' in Türkom. Tok lajp plan sem imu: vs' ljde in otroc' iz doline naj bi šl' ne vrh Ratitovca, pa dnar naj bi uzjeli sebuò pa oblajko in kar bi kdu muogu; gor' b' vandè pač ne prlajzli ti psoglavci. Mislú sem prajd ne Luoko, ne grad, pa sem se spumnu, de pujdejo tüd' po hribih ke. Dolinarjeva Urša mi je pa vse zmajšala.

2. fant. Jaz jo poznam; dekle, da mu ga ni para.

1. žena. Kaj boš imel povsod tisto pregrešno govorjenje.

Štrigalica. Kmal' jo buoste pa vsi poznali; sama pride. Dihur ima od Türku oblübleno, da jo buodo zajn ujeli, ker se je u türško verò predau. Urša pa nemajst de b' bežala, kukr ji pamet govori, je pa poskočila vesela, de jo še najsem vidu take, pa če, de se z vse doline zbjarejo možje in fantje ned Petrovm brdom, de buodo Türku počakal'. Po vseh hribih nuoter do Luoke je poslala sle brž ponoči, k' sem ji povajdou, k'kû in kaj: sa vidte, de že **p**ovsod gorijo krajsovi, jez sem šu pa

po dolini, de spravim ljudi vkup. Opravu sem dobru. Zali log je ves ne nogah, želajznski kovači pujdejo domala vsi; f'žinska gospoda pa vandè le bolj cila po mujem planu — kam preč.

1. **fant.** Nekaj jih je že jahalo tod mimo. Šli so kot bi jih veter nesel.

Štrigalica. Urša pravi, de je imajla prikazen in ima že zestavo nerejeno, kukr ji je Marija pokazala.

1. **žena.** Marija se vendar ne bo prikazala taki mladi puncu.

2. **žena.** Nikar se ne pregreši. Jaz pa verjamem. Kje bo pa vzela toliko korajže, da bi spravljal ljudi s seboj?

Starec. Star sem, pa na Petrovo brdo pojdem vendarle. Bog bo z nami. Mlado kri čutim zopet v životu. Pojdem, prav gotovo. Pripravit se grem za na pot. (*Odide.*)

Štrigalica. Jez muoram še do Luoke. Imam konja. Dns ponoči al' pa jütri zütraj buodo Türki žie ne Petrovem brdu. Vzemite sebuó ze par dni hrane, lovci puške, drügi pa sekire.

1. **fant.** Saj je v vsaki hiši vsaj ena puška.

Štrigalica. Z mrakom muorejo biti vsi ne brdu. Toku je velajla Urša. Pa sa buo že sama povajdala. Jez grjem. (*Odide.*)

Drugi prizor.

2. **žena.** Treba bo iti od hiše do hiše, da se spravi, vse kar more.

1. **žena.** Od nas že nihče ne pojde. Jaz imam majhnega otroka, on pa dela čez in čez

z otavo. Ne pustim ga, pa saj vem, da sam ne bo silil v nevarnost. Naj se mu kaj zgodi, kdo bo imel križe in težave.

2. fant. Jaz bom tudi le blizu doma ostal. Če so res Turki, jih nihče ne ustavi; potem je pa bolje, da bežimo kar zdajle.

1. fant. Če ti ne pojdeš, jaz tudi ne.

2. žena. Potem gre iz Selc samo stari Zajesenovec. Ali smo res tako zakleti, da mora biti selška vas pri vseh dobrih rečeh zadnja in pri vseh slabih prva? Vaju pa le sram bodi, pa tebe tudi. Proti revežu Štrigalci ste imeli sila dolge jezike, zdaj ko je treba pokazati korajžo, pa vsi . . . Da veste, jaz pa grem. Tudi jaz imam moža in otroke; pojdemo vsi. Če ne bom mogla drugega, bom pa molila, da bi se srečno izšlo. (*Pastir prihiti.*)

Tretji prizor.

Prejšnji, pastir.

Pastir (*zasopljen*). Kdo ve za kako puško? Jaz jo moram dobiti. Na Studenem ni nobene več. Vsi pojdejo sami.

2. fant. Kaj boš pa ti pobič s puško? Zate je gajžla.

2. žena. Zate, zate bi bila dobra gajžla, Urbanček vaju osramoti.

Pastir. Kaj bom s puško? Vsa dolina je v nevarnosti. Turk sili vanjo, pa ti izprašuješ, čemu mi bo puška. Tako bom streljal Turke, da se bo vse kadilo. Juhu!

1. fant. Kaj pa če te Turki pobijejo?

Pastir. Kaj zato? Bog je gospodar! Ti imaš puško, posodi mi jo.

2. žena. Vidite fanta, ki nima nič na svetu, pa se pojde za vas vojskovat. Urbanček, tvoja je prava.

Pastir. Kako pa ne bi? Slišal sem Uršulo, kako je pravila pri nas. Marija se ji je prikazala in ji zagotovila zmago. Zastavo ji je dala v roko. Ne bodo nas Turki ne.

1. fant. Koliko pa daš za puško? Ali misliš, da se taka reč pobira po cesti?

Pastir. Več je korajža kot tvoja puška. Če jo imam iz tal izkopati, dobil jo pa bom. (*Odhiti.*) Juhu, nad Turke!

(*Iz dalje se sliši petje: Marija, v tebe upam.*)

2. žena. Ali slišite?

2. fant. Kaj pa pomeni to petje? (*Obmol-knejo.*)

Četrty prizor.

(*Uršula pride z zastavo, dekleta z njo, par možakov s puškami, par otrok. Ko pojejo, pridejo ljudje, ženske, moški, zvedavo se tiho pogovarjajo.*)

2. žena (*ko odpojejo*). Ti si Uršula, kajne? Pozdravljena? Bog te sprejmi. (*Stisne ji roko.*) Želim ti več sreče drugod, nego tu v naši vasi. (*Fantje zamrmrajo.*)

Uršula. Selca so sredi naše lepe doline, njeno srce. Izkazala so še vedno, ko je prišlo zares. In zdaj je zares.

1. fant (*porogljivo*). Saj imaš punc in otrok dovolj.

1. dekle. Norčeval se pa ne boš iz nas.

2. žena. Poženite ga; bo najbolje. Ne vem, čemu stoji tukaj; beži naj, pa se skrije h kakim kuram, tam je zanj.

Uršula. Jaz pa vem, da pojde tudi on z nami. Bog nas kliče in v Marijinem imenu gremo. Kaj se vam čudno zdi, če na prvo besedo vsak ne verjame? Ali ne vidite, da sem sama slabotno dekle?

Dekleta. Pa vendar naša vodnica. Živela Uršula!

Uršula. Čutim se močno, kot je medvedka, ko brani svoje mladiče. Hrepenim po boju, ki nam prinese zmago. Tu smo se dogovorili, da se snidemo s sli, ki so šli ponoči od nas po hribih in grapah.

1. dekle. Pavel že prihaja.

2. dekle. In Meta od druge strani.

Vsi (*vse vprek*). Živela, zdrava! Kako je? (*Se pozdravljajo.*)

Peti prizor.

Prejšnji, Meta, Pavel.

Pavel. Hvala Bogu; jaz sem ves srečen s svojo potjo. Sorica, Podgora, Prtovč, Podlonk — vse je pripravljeno. To so ljudje. Ko sem jim razložil, kako in kaj, so možje pokimali z glavami, pa mirno rekli: Če je tako, pojdemo. Na medvede gremo skupaj in na volkove, zdaj pa ravnotako na Turke!

Meta. Martinvrh in Ostervrh tudi ves gre. Žene in dekleta že brusijo sekire. Ves grič

odmeva njihovega petja. Kakor bi se pripravljali k svatbi.

1. mož. Samo da se je prava sprožila. Jaz pa pomnim pred desetimi leti, ko so Turki hodili krog Kranja, kako so ljudje zbegani bežali od tam v našo dolino. Nobeden ni mislil, da bi se ustavljal.

2. mož. I seveda; gospoda bi morala voditi boj; pa cesar. Kaj bo kmet?

Uršula. Kmetova je zemlja, njegovi so otroci. On mora braniti oboje.

1. mož. Saj tudi bo.

Uršula. Bog daj, naj selška dolina pokaže pot do zmage.

1. fant. Uršula, ne zameri, tudi jaz pojdem. *(Seže ji v roko.)*

2. fant. Jaz tudi in obljubim ti, da selških fantov nobeden ne ostane doma.

1. mož. Mož tudi ne; jaz jamčim. *(Možje in fantje zapoje; dekleta se medtem razgovarjajo.)*

Lepa je Sora zelena,
o ja zelena,
žejna je turške krvi.

Treba jo bo napojiti
o ja napojiti,
mi smo pa fantje za to.

Pavel. Pušk, upam, dobimo še iz Loke z grada. Štrigalica je šel ponje.

2. fant. Precej jih pa je, ki ne znajo s puško; taki naj vzamejo s seboj sekire; kajne?

Pavel. Še bolje: krampe. Mi moramo takoj odriniti, da nalomimo skal. Kamenje bo za Turka ravnotako dobro mazilo kakor svinčenke. Če se bomo dobro držali, nam nobeden ne uide. Pot je ozka. Gori na veliki skali jih počakamo, pa jih nažgemo, da bodo padali kot trava pod koso. Zdaj je vse potrebno dogovorjeno.

Uršula. Naši dedje, ki so z velikim trudom znašali kamen in les, da so postavili bele cerkvice na naših vrhovih, gledajo na nas in molijo za nas. Obranimo, kar so nam zapustili. Turki naj izvedo, kaj se pravi dražiti mirne ljudi, in njihove razbite glave naj pričajo, kaj zna pest naših mož in fantov.

Meta. In deklet in žena. Kjer se je obotavljal mož, ga je bodrila žena ali hči in mu dajala korajžo. Ne bodo nam Turki ropali naših bratcev in me dekleta smo za kaj višjega ustvarjene, nego da bi nas vlečili ti ostudni neverniki.

Uršula.

(Možje in fantje se odkrijejo.)

Že gledam dan; danica že ugaša
in kmalu solnce zlato se pripelje,
mlado, čvrsto kot krepka četa naša,
pripravljena, da vrage v prah pomelje.

Danica naša, ti si božja Mati,
 ti solnce naše, turen, straža verna,
 naročje tvoje božji prestol zlati;
 nezlomna moč je Tvoja, neizmerna.

Zastavo tvojo sladkega imena
 nosila bo slabotna roka moja.
 Zastava ta za nas bo skalna stena,
 zagotovilo zmage koncem boja.
 (Pokleknejo.)

O sveta dobra mati in devica,
 zjekleni roke, v srce vlij poguma;
 dolina tvoja, tvoji mi, kraljica,
 v kraljestvo tvoje sili turška truma.

O daj, da spet na griče naše mir se vseli,
 da turški strah se stre za večne čase.
 Vrnimo v tihe kočice se veseli,
 naj čreda naša spet se mirno pase!

Spomin naté nikdar ne bo se zgubil
 še pozni rod k hvaležnosti bo vabil.
 Pri nas držimo, kar je kdo obljubil:
 Naš dom nikoli te ne bo pozabil.
 (Vstanejo).

Pojmo še v cerkev, da pomolimo za božji
 blagoslov.

1. dekle. Zapojmo!

(Zapojejo: Marija, o sladko ime... *Ko odhajajo, zastor pade*).

Četrto dejanje.

Prvi prizor.

Na Petrovem brdu.

Uršula, Meta, Mina, Pavel.

Uršula. Vsi so že na svojem mestu, kajne?

Meta. Vse je črno po vseh gričih. Na selški obali so dekleta in kamenja je toliko, da bomo lahko grapo zasule.

Uršula. Tam si ti za poveljnico. Pazi, da se dobro zavarujete in tiho! Ženske težko krotimo jezike. Zdaj je pa treba. In možaki?

Pavel. Pripravljeni so na nasprotnem bregu, strelci taki, ki se ne boje medveda in ki jih kroglica uboga, da ne bo padla nobena zastonj. Komaj čakajo, kdaj se prikažejo iz grape rdečehlačniki.

Uršula. Samo ne prekmalu in kakor smo se dogovorili, najprej na konje. Brez konj nam ne bodo ušli.

Pavel. Četa korajžnih fantov s sekirami je pa skrita na desnem bregu grape v grmeh s sekirami, da planejo v pravem času odzad na divjake. Tam bom jaz.

Uršula. Ali vedo vsi, da morajo načelnika varovati? Živega moramo ujeti, da z njim odkupim brata. Čim več jetnikov, tem bolje. Koliko slovenskih fantov ječi v turški sužnosti. Kolikor jetnikov, toliko naših dobimo nazaj.

Pavel. To vsi vedo; obljubili so mi, da se bodo po tem ravnali.

Meta. Na griču za skalo že zdaj molijo tako milo, da se more kamen pretresti. Vsi duhovniki z doline so pri ljudeh. Celo stari selški župnik so prišli. Tam, kjer so ovčice, mora biti tudi pastir; tako pravijo.

Mina. Čaka nas še drugo žalostno delo. Puške in sekire mesarijo trupla; jaz to vem. Pripravila sem obveze. Saj sem navajena krvi. O križani Bog! — Moram iti, da vse uredim. (*Odide.*)

Drugi prizor.

Prejšnji, pastir, Strigalica.

Pastir. So že na potu. Jaz sem se splazil prav v dolino in sem slišal, kako klopotajo kopita. Prav kmalu bodo v griču. Kako se veselim, da se poizkusimo. Juhu!

Štrigalica (*prihiti*). Nesnage že ropotajo po grapi.

Uršula. Pojmo brž. Bog in sveti križ božji. Urbanček, ti boš pri meni, da bova branila zastavo. (*Odidejo*).

Pastir (*dvigne puško*). Prej bom mrtev, nego pade zastava. Juhu!

Tretji prizor.

Štrigalica. Tu naj nobén špas. Zdaj buodo strajljali ne vse streni in sajkali; ze take reči pa naj Štrigalica. Sa sem korajžen, da nč tacih. Kdu b' biu tu dokazou, kar sem jez! Ze kri pa najsem. Vendr, sram te buod',

Jožek Štrigalica, kaj se umikaš? Naj rjače žjana doma, kar če; Bug jo potolaži, če me ubijejo. (*Streljanje. Turki: Allah, La illaha illallahu.*) Se je že zečjelu! K'ku bobni. Že letijo skale v dolino. Marija od Nove Štifte, pomagaj Jožk'! Tüd' jez griem. (*Vzdigne palico in odide. Šum boja; vmes se sliši pesem: Marija, v tebe upam. Nekaj časa prazen oder.*)

Četrty prizor.

(Na nosilih prinesejo obvezanega ranjenca, **Mina** z njimi).

Mina. Vojska, vojska je strašna. Revež, ti si jo hudo dobil.

Ranjenec. Ali bo naših zmaga? —

Nosač. Brez skrbi bodi; je že odločeno.

Ranjenec. Potem rad umrjem. Bog mi bodi milostljiv. (*Omahne na nosilu.*)

Mina. Bog se usmili tvoje duše! (*Odi-dejo.*)

Pety prizor.

Štrigalica. Ves se trjesem. Tu najso ldje; tu so medvaidje! Ned seuško dolino jih naj. Par kamnu sem pa tüd' jez zegnou. Mordè sem pregnou kakšnemu türškemu psjeglavcu možgane. Po griču so jo prdrli ne kuojnih, ti lumpje, pa je zagrmajlu in cajv kop kuojn se je zvalu na tla. Marija, so klicali naši, na svo-

jega Laha so rjovajli Türki in lajzli izpod kr-
vavih konjskih udov. Tacga še najso vidle
muje oči. Zbesnajli, pajnasti konji; rezdivjani
ldje. Najkaj teh zverin — prou se jim godi,
pokaj so pa toku nečlovajšku dajlali z menuo
— jo je drlo nepraj, pa so jih pozdravla de-
klieta s kaminjem; še puško znajo rabit tie
srne. Kar valili so se v grapo, de je bla prec
rdeča; ku bi jo biu zežgau, se je vidla vodica,
k' jo je sunce obsjalu. Kar jih je tlu pa nezaj,
se jim je pa še slabše godilu. Z grmovja so po-
skakali ti seuški junaki; vsak grm je dau po
dva, kukr bi biu grič oživu, pa s sekirami na-
nje, da so jim zastavili puot. Nekateri pa kar
s pestmi, drugi s kovcni in krampi; k'ku
so se jim bliskale oči. Tu su rjovajli Türk':
sem nkul več, sem nkul več. Zdaj so jo do-
bijli. Kdu bi biu sùodu? Ti mirni ljde! Kukr
njih hudourniki so. Nevadno tjačejo krotku
in prijaznu; če se pa vjeze, pa Bug pomagej
— vse podjarejo: hrib se zmaje puod njimi.
Türški cjasar jih buo zdaj tüd' poznou. Naj-
sem mogu že več gledat. In pa deklieta! Kar
s skal so poskakale, pa mahale krog sjabe, de
se je vse kadilu. Umajs pa Urša z zestavo!
Kukr düh je bla, zdaj t', zdaj tam in tisti mali
knof ž njo; kukr frtavka se je sükov in sam
sem vidu, k'ku je Türku prelüknuou b'tico, k'
jo je silu proti zestavi. Tica je ta Urša! De
b' se le vse srečnu skončalu. Šüm je že
skoraj utihnu. Videt je, de so še vsi ze gričem.
Jez griem vendr le nezaj pugliedat. (*Odide.*)

Šesti prizor.

Dihur (*se priplazi, zmršen.*) Vse je hudič vzal. Zdaj naj pa še mene! Prokleta gnezdo, kjer sem se zlegel! Prokleti dedec, ki se šteje za mojega očeta. Pogine naj kot pes in lisice naj ga oglodajo. In tudi tebe, ki sem te klical za mater, preklinjam zdaj v dno pekla. — Čemu sem bil na svetu? Ne vem. Čemu sem zdaj? To pa le predobro vem; zato, da me pobije na tla prvi, ki me dobi, da me morda z neznanskimi mukami spravijo s sveta, — izdajavca. Kleli bodo moje ime, kleli moj grob, kleli moj spomin. Otroci bodo pljuvali, in babnice se križale, ko me bo kdo omenil. Zato pa tudi jaz kolnem vse, ves svet, peklo in nebesa. Hudič ima danes vesel dan. Jaz mu bom še pomnožil to veselje. S Turki ima gostijo. Uh, kako neumen sem bil, da sem lezel v to nevarnost. Saj sem poznal te ljudi, ki se tepejo z viharji in imajo srce železno in mišice skalne, kakor so njihove gore. Zdaj imam Uršulo! Ha ha . . . nisem je mogel pogledati. Šla je kot kraljica in zdelo se mi je, da se iz njenih oči bliska name smrt in da je zastava, ki jo je držala v rokah, moje mrtvaško zagrinjalo. Samo enkrat naj bi bila moja. Stisnil bi te tako silno, da bi ti kri brizgala iz ust, v divji strasti bi te udušil, zaklal, razparal! A kaj, ko je ubita moja moč. Mišarji in jastrebi mi že letajo nad glavo, veseli so kosila, ki ga bodo imeli na mojem kletem telesu. (*Po-*

sluša.) . . . Zmaga, zmaga, vpijejo. Petje se razlega vedno močnejše. Treba bo hitro delati. Ne boste me ne. Zapojem vam tudi jaz! (*Potegne vrvico iz žepa.*) Na to le struno zagodem zadnjo pesem. Malo zašegetalo bo v grlu, pa bo zabingljala veja — aja — tutu — aja — tutu — aja — — pa se bom zazibal lepše in prijazneje, kakor me je zibala tista ničvredna vlačuga tam na turjaškem gradu. Te že imam, gladka bukev, s tisto zakrivljeno vejo. Dovolj boš močna, da me poneseš, kjer je moj dom, med črne in zelene hudiče. Kako plešejo krog mene in migajo z repki. No prav, le režite se vame s svojimi gobci. Takih kot sem jaz ne dobite vsak dan. Šum je vedno bližji. Vrvica moja, moja tolažnica, pojva. Zabingljava, zazibljeva se. — Aja — tutu aja! (*Odide.*)

(*Čuje se petje; že med zadnjimi stavki: Naša ljuba Gospa . . . Slava Brezmadežni.*)

(Zastor pade.)

Izpremembra.

Prvi prizor.

Pod veliko skalo.

Uršula, Pavel (obvezan), **Meta; pastir, starec, nekaj ljudstva.**

Uršula (*stoji na skali z zastavo*). Marija je zmagala. Naš dom je rešen; rešena je tudi naša čast. Vsi so se izkazali. To bodo zajokali od veselja otročiči, ko se vrnete, možje,

v svoje domove pravit, da je Turek potr in da ga k nam nikoli več ne bo. To bodo skle pale stare matere, ki so ostale doma, svoje roke k molitvi in bodo hvalile Boga in slavile njegovo mater. Turek bo pomnil vaše pesti. — In ve, družice moje, cvetoče deklice, naj bi ne bilo več treba zameniti krotke in mehke ženske nature z medvedjo, naj bi ne bilo več treba, da bi se bliskale vaše oči v ognju bojne strasti in naj bi ne tekla več kri, kot je v potokih tekla pod vašimi udarci. Če pa bo kdaj treba še braniti dom in vero, pa boste vi in jaz, za vami pa vaše hčere in vnukinje iznova pokazale, kaj zamoremo slabotne ženske v veliki in močni ljubezni. Moje delo je opravljeno. Zastavo zasadim sem, kjer je bila priča našega boja in naše zmage. Tukaj naj stoji! (*Vsadi jo v tla.*) Vetrovi bodo z nje pomalem strgali črke svetega imena. Ne bodo ga pa iztrgali iz naših src.

Vsi. Ne bodo! Nikoli! Živela Uršula! Živio!

Starec. Rad umrjem, ker sem to doživel. Kakor je bilo prerokovano, tako se je izpolnilo. Česar so se držali naši očetje, se držimo tudi mi, pa bo dobro za nas in za naših vnukov vnuke. Bog, zahvaljen bodi! (*Odide.*)

Uršula. Treba bo pa poskrbeti za ranjence in mrliče.

Meta. Mina in ž njo več žena delajo, kar morejo; tudi me pojdemo pomagat.

Možje in fantje. Mi tudi.

2. fant. Ujetih je Turkov precej. Spravimo jih v Loko na grad, da odtam potem pišejo na Turško.

Uršula. Saj res. Pozabila sem skoraj. Kaj je pa s turškim poglavarjem?

Pastir. Saj veš, kako je bilo; divjal je proti tebi. Malo, da se ni zakadil vate, pa je omahnil nazaj; in takrat sem ga jaz usekal s kopitom po glavi, da se je zvalil navzdol. Videl sem pa, da je kmalu sedel na skalo.

Pavel. Prej sem že jaz enkrat skočil nadenj in sem ga hotel vreči na tla, a močan je kot medved. Dobil sem jih nekaj po glavi; ko bi ne bilo priskočilo par fantov, bi se ne bil rešil. Zdaj je krotak in tih; zvezali smo ga, da ni mignil z nobenim udom. Mina ga obvezuje pri potoku.

Drugi prizor.

(Pripeljejo **Juzuf-pašo**, obvezanega in zvezanega, naprej hiti **Mina**.)

Mina (*ves čas kličoč*). O božji čudež, čudež, pravi čudež! Uršula, poglej!

Uršula (*pristopi, pogleda na razgaljeno roko Juzuf-paše*). Usmiljena mati! Marijino ime!

Mina. In prav tisto, ki sem mu ga jaz vbodla v mlado kožico. Poznam ta znamenja, kot bi jih bila danes naredila. O moje zlato dete, moj Jožek, kam si prišel? Ne boš več zvezan pred menoj. Stari svoji teti ne boš nič žalega storil. (*Ga odveže.*)

Uršula. Turški poveljnik — —, poglej me, jaz sem tvoja sestra. (*Prime ga za roko, a brž jo odtegne.*)

Juzuf. Kaj hočete od mene? Moji tovariši leže pobiti po teh skalah; kar jih je pa ujetih, jih čaka še hujše trpljenje. Zakaj stojite? Jaz, vaš sovražnik, sem tu brez moči. Juzuf-paša vas ne prosi milosti, dajte mu smrt, kakršno hočete.

Mina. Ne govori tako, moj sinko, moj Jožek. Pestovala sem te in učila s tvojo rajno mamó prvih molitvic. Pozabil si jih; Turki so te odpeljali in zapeljali. Jaz te bom zopet naučila, kar si pozabil. O, zahvaljen bodi Bog, da si rešen.

Uršula. Spomin nate, moj brat, je dal moči meni mlademu dekletu, da sem šla od vasi do vasi in zbrala to četo naših orlov in orlic. Nisem mislila, da te bom tako dobila. Kri se drži tvojih rok, nedolžna krščanska kri. Ne bila bi te smela prijeti.

Mina. Pa te krvi ni kriv Jožek. Krivi so je tisti, ki so ga odtrgali od njegove matere, ko so njo in mojega rajnega in hčerko mojo in nešteto drugih pomorili.

Juzuf. Jaz sem izvrševal, kar mi je velel moj gospodar. — Bitka je končana; po vseh pravicah me čaka smrt. Vi pa govorite druge besede moji duši. Ti, stara žena, praviš o moji materi. Oj, kolikokrat je hrepenelo po njej moje srce. Pa nihče mi ni spomnil o njej besede, nihče mi ni povedal kraja, kje je.

Malo vem o svoji mladosti, a ni ga dne, da bi mi v spomin ne priplavala sladka slika mamice moje, in tudi tetice se spominjam, vedno smejačo se, vedno vesele.

Mina. Moj Jožek, jaz sem tvoja tetica. Poglej me, dete moje. Pač so se vrisale brazde v moje lice. Smeh ni več zaigral na mojih ustnah dolgih 20 let. Jok in veselje — vse je minilo zame. Zdaj se mi zdi, da se bom zopet lahko smejala, lahko jokala. (*Zaplače.*) Le tecite zopet, solzice svetle, danes vesele.

Juzuf (*ginjen*). Blaga žena, iz tvojih besedi veje hladilo v moje srce — — — — S teboj pojdem. Uči me, kar znaš, kar praviš, da sem tudi jaz znal v naročju mamice svoje. — In ti, deklica, nepremagljivi Juzuf se ti klanja. Videl sem, da tvoje besede vžigajo bojevnike, in sem planil proti tebi. Tu mi pa pade oko na ime sredi tvoje zastave. Kakor bi ogenj švignil iz nje in kakor bi zažarela ti in cela gora s teboj, se mi je zdelo, in v tistem trenutku sem se zavedel, da imam na roki ravno to znamenje. Takrat pa sem čutil, kakor bi ne bil več moslim, ne več hlapec padišahov, marveč brat med vami brati in sestrami. In ko sem iz omamljenja dvignil oko po teh gričih, mi je zgomazelo v duši in čutil sem, da mora biti nekje tukaj moj dom.

Uršula. Nisi se varal. Pristrčno pozdravljen, bratec moj. Zdaj si moj, zdaj si naš. (*Seže mu krepko v roko.*) Pozdravite ga še vi. (*Podajajo mu roko.*)

Pavel. Junak si pa.

1. dekle. In zal je kot mecesen spomladi.

Štrigalica (*prihiti*). Kaj s tem Türkom se brat'te? Ti türška paša, al' me še kaj poznaš? Zdaj buom pa jez tjabe bru. — Oh, kmal' b' biu pozabu; ves sem zmajšan; tam gori na bükvi sem njašu Dihurja; grd, ku hdoba, mrtu ku snop. Uh, k'ku je visu! Korajžnu sem pripognu vajo, pa od djaleč, de se ga najsem nč dotaknu, sem m' prerajzal vrvico, de je zdrknu po strmini ku hlod v grapo.

Uršula. Huda je božja sodba.

Meta. Smrt, kakor jo zasluži izdajalec

Vsi. Izdajalec.

Uršula. Na tej skali se je odločila naša zmaga, dotod so poizkusili Turki na poti v našo dolino. Ta skala se bo pomnila, dokler bo živel naš rod.

Pavel. Vdolbimo križ za znamenje naše zmage!

Vsi. Križ, da križ — — —

Juzuf. Dajte mi kladivo. Naj bo ta križ prvi, ki ga zopet naredim po dolgih nesrečnih letih. (*Odkriti zapojo*: O sveti Križ, življenja luč . . .)

(Zastor pade.)

Narodna.

Melodijo napisal Jan. Kepec. Harmoniziral Fr.
Ferjančič.

Počasi.

Za ženski zbor.

p

Ma-ri-ja je kran-cel sple-ta - la,

p

ga je de - kli - čem šen - ka - la ;

Zelo zategnjeno.

mf

ga je de - kli - čem šen - ka - la.

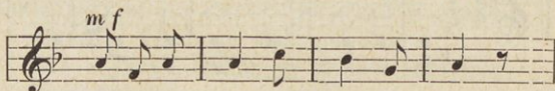
Pesem od selške fare.

Narodna.

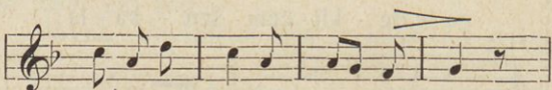
Počasno.

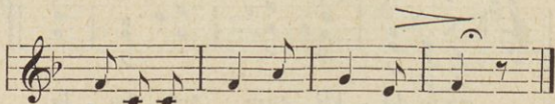
1. Lepa si selška fa-ra ti,
2. Marija v ol - tar - ju se - di,
3. Krancelj iz zvezd i-ma nad gla - vo,

1. vredna si hva - le in ča - sti;
2. svet škapu - lir v ro-kah dr - ži;
3. vse hu-dobe be - že pred njo;

1. imaš Ma - ri - jo car - ta - no,
2. o-na je ti - sti ro - žni cvet,
2. o-na je vsmiljen-ga sr - ca,

1. s svetim škapulir-jem gvan-ta - no.
2. glihe ji ni - ma ce - li svet.
3. nas bo pred hudim var - va - la.

TRI SESTRE.

Igra v treh dejanjih.

O s e b e:

Orel.

Helena, njegova žena.

Majda,
Špela, } hčere.
Ana, }

Anton.

Gabrov France.

Jera, dekla pri Gabrovih.

Berač.

Prvo dejanje: Pri Orlu; drugo: pri Antonu;
tretje: pri Gabru.

Prvo dejanje.

Prvi prizor.

Dvorišče, vrt.

Majda. Ta malopridni, pokvarjeni svet. Nageljnovo cvetje je zopet vse obrano in rožmarin je obtrgan, da je groza; pa v same pregrešne namene. Kdo bi sodil tako hudobijo pri tej mevžasti Ani? Samo Anton, pa Anton ji blodi po glavi, dan za dnevom mu daje šopke, da se potem postavlja ž njimi. Saj ni napčen ta Anton; šolan je in se zna lepo obnašati; ni taka surovina kot so drugi pobje. Službo ima tudi dobro; tajnik in organist; to nese. Lahko bi se živelo prijetno pri njem; oh, ko je pa slep in neumen. Kaj bo z Ano, s tem razvajenim otrokom? Njemu je treba postavne, izkušene žene. Hudobija je pa povsod večja kot pamet.

Drugi prizor.

Orel pride.

Orel. Kaj pa godeš sama s seboj? Delat, delat! Malo pridnejša bodi, potem se pa ne boš držala kot kisle kumare.

Majda. Oče, Vi mislite samo na delo; grdobij in pohujšanja, ki se gode v naši hiši, pa ne vidite.

Orel. Kakšno pohujšanje?

Majda. Na, pogledjte, kako je to cvetje obtrgano. Jaz ga nisem, Špela tudi ne. Seveda, Ane pa ne vidite ne Vi, ne mati, kako se vdaja tistemu gosposkemu Antonu. Ali nimate nič vesti?

Orel. Solit se pojdi s svojimi čenčami. Kaj me brigajo ti lonci? Če hoče imeti Ana Antona in on njo, ali je to kako pohujšanje? Jaz nisem kriv, da ni vredna boljšega. Zase skrbi, bo bolj pametno.

Tretji prizor.

Helena pride.

Helena. Vidva se pa menda zopet pričkata.

Majda. Meni ni več obstanka. Ali sem to zaslužila, ko garam že trideset let po tem gruntu in delam noč in dan? Jaz držim hišo pokonci, jaz, pa noben drug.

Oče (*vmes*). To tvoje delo, to pa — to.

Majda. Povsod drugod starši poskrbe najprej za starejšo; ta je povsod prva. Jaz pa še zadnja nisem. Dekla, hlapec, pastir, — vsi so več kot jaz. Mene vsi zaničujejo in me podite od hiše. Saj bom šla sama. Ravno zdaj so rekli oče, da jim je vseeno, če se vzameta Anton in Ana. Seveda, najmlajši boste vrgli tisočake v naročje; zame nimate nič drugega kot zmerjanje. Grunt boste razdjali; meni pa milostno pustili, da si bom vrezala v hosti leskovo palico in šla od hiše do hiše.

Pa tudi šla bom in ves svet naj izve, kakšno je gospodarstvo pri Orlu.

Oče. Ali slišiš burjo? Ko bi je ne poznal, bi moral skočiti iz kože. Vsega ima, kar si želi; dela, kolikor se ji ljubi; po cele dneve polega in si izmišlja tisoč in tisoč bolezni, dasi je bolj zdrava kot ti. Toži pa, kot bi jo kdo drl.

Helena. Majda, ne bodi prismojena. Če je oče dejal, da dovoli Ani zakon, je to pač popolnoma prav. Saj si ti tudi že imela snubače, pa si jih odgnala. Vdovca nisi marala; Korenčan ti je bil premalo gosposki; v hribe tudi nisi hotela iti.

Majda. To mi zdaj očitajte. Ker sem vse hudobne izkušnje stanovitno premagala in ker živim kot nuna, pa me zmerjate zato. Oh, tudi Vi, mati, nimate zame nič srca.

Helena. Kdo ti kaj očita? Pri meni si; kar imam jaz, imaš tudi ti. Posebej si kuhaš vsak dan, kar ti je všeč; vse ti streže, pa praviš, da te kdo zmerja. S teboj je težko govoriti. To pa vendar sama veš, da te Anin zakon ne bo prav nič oškodoval.

Majda. Zakon, zakon, zakon, samo o tem se razgovarjate. Ko bi imeli kaj strahu pred pohujšanjem, bi s palico našeškali to skaženo punco in pognali Antona v deveto deželo. Zdaj pa samo: zakon, pa zakon, pa zakon. Jaz ne morem več poslušati takih pregrešnih reči. Boste že videli, kaj pride iz tega.

(*Odide.*)

Četrty prizer.

Orel, Helena.

Orel. Take ste babnice.

Helena. Pa ne vse; poglej našo Ančko; krotka, ponižna, potrpežljiva, prav po meni.

Orel. Po tebi, seveda; žlobudra kot ti, ki očenča vse na levo in desno; pa zmeraj hoče imeti prav, drugače pa čmerí. Ne dal bi je temu pisarju, ko bi bila za kam drugam. Naj nosi ta napolškric križ, ki si ga je izbral.

Helena. Ti stari osat ne moreš, da bi ne bôdel. Ančke ne boš grizel. Ta drži vedno z menoj.

Orel. In ti ž njo, obe pa takrat, ko nimata prav. Ne bom se pričkal zavoljo punčine ponižnosti in potrpežljivosti s teboj. Po mojem okusu je Špela. Škoda, da ni fant. Bolj je možata kot naš France.

Helena. Dedci ste taki, da vas nihče ne razume. Za Špelo se vlečeš. Jaz se za Špelo najbolj bojim. Ali si slišal, kaj je zopet snoči naredila?

Orel. Nekaj sem. Menda je dva poba, ki sta jo na poti prestregla in ji hotela nagajati, pometala v potok. Človek bi ji ne prisodil toliko moči. Dela za dva; zato se pa tudi bje za dva, če je treba.

Helena. Prej, si mislim, da bova oddala Majdo kot Špelo. Stara teta bo in za strah in grozo pri hiši, kjer se naseli. (*Ančka prihaja z grabljami.*) Ančka, Ančka moja.

Peti prizor.

Ana. Mamica, strašno je vroče; kar zdržati nisem več mogla. Saj imam že tako ves zagorel vrat in rjave roke.

Orel. Gospodična, grunt ni kanclija. Bomo videli, kakšna boš med jaro gospodo; za grunt nisi zanič. (*Odide.*)

Šesti prizor.

Helena. Nič se ne jokaj, saj poznaš očeta. — Je že vse narejeno; kar sam od sebe je privolil.

Ana. Ali res? Potlej naj pa reko, kar hočejo. Ali so o doti že kaj spomnili?

Helena. Tega ne. Pa brez skrbi! Od našega grunta ne pojdeš prazna. Dokler bom jaz živa, boš k meni vedno lahko prišla kot domov in ne bom te pozabila, dete moje.

Ana. Ljuba mamica, vem, da boste pri očetu zavoljo dote rekli, kar je treba. Jaz se tako bojim, da ne bi oče zavrgli mene, ker Anton nima grunta. Pa za balo! Ko bi šla na grunt, bi mi dali gotovo najlepšo kravo iz hleva. Pravično je, da pri doti primaknejo.

Helena. Kako si modra in previdna!

Ana. To tudi mora priti v račun, da se Majda ne bo možila. Kdo bo pa jemal tako sitnico? In Špela, če je prav mlada, tudi ni za v zakonski stan. Fant bo na gruntu; sestri pa ostaneta tako. Pravzaprav pojdem samo jaz. Oče se gotovo ne bodo spomnili na vse

to. Jaz vendar ne morem k Antonu od take hiše brez nič.

Helena. Vse bo, punčka moja, kakor želiš. Poglej, Anton prihaja. (*Anton pride.*)

Sedmi prizor.

Ana (*mu daje roko*). No, vse je v redu. Oče so zadovoljni. Poglej no, kako prašen klobuk imaš. (*Vzame mu ga in obriše.*) Nič ne paziš; pa hlač si tudi nisi izkrtačil. To ne sme biti, če hočeš, da bova prijatelja.

Anton. Ančka, golobička moja, mimo sem šel, pa sem stopil noter; še mislil si nisem, da mi boš razodela tako srečo. Živio! Mamica, vse Vas bova ubogala, kar boste želeli. (*Seže ji v roko.*)

Helena. Prav, prav! Le pomeniža se. — To je par! (*Odide.*)

Osmi prizor.

Ana. Zdaj bo treba skrbeti, da bo vse v redu. — Ti, kje imaš pa šopek, ki sem ti ga davi dala? Fant, govori!

Anton. Vidiš pa vse. Doma sem ga položil na mizo; in ko sem odšel, sem ga pozabil vzeti. Saj ne vem, kje se me glava drži.

Ana. Slabo paziš na moja darila. No, torej danes je četrtek. Jutri teden greva v farovž k izpraševanju.

Anton. Kakor želiš, tičica zlata.

Ana. Za naju ne bo nič takih komedij kot za tiste, ki se ženijo na svoj gnoj in grive. Ne bo treba hoditi nikamor k notarju. Oče bodo dali meni denar in jaz bom gospodarila ž njim.

Anton. Ančka, jaz sem z vsem zadovoljen, samo da te dobim.

Ana. Le tiho! Za izpraševanje se nauči, da ne bo sramote pri župniku. Kakšna reč bi bila, da bi organist ne znal nauka!

Anton. Bom, bom, vse bom, srček moj.

Ana. Pa novo obleko si daj brž delati; ne presvetlo; lepo črna naj bo; pa suknjo s škrici. Midva nisva kmeta, tega ne smeš pozabiti.

Anton. Vse se bo zgodilo; še danes grem k Lužarju.

Ana. K Lužarju? Da te ni sram, kaj takega reči. Lužar dela gorjancem; tak ni zate. V Loko pojdeš in tam si naročiš; vestja mora biti globoko izrezana. Pa, saj bo treba poskrbeti tudi za srajce; te ti jaz napravim, šlingane, da te bo gledal svet.

Anton. Ti si predobra.

Ana. Pa še nekaj. Do poroke ne smeš imeti nobene izkušnje s pevkami. To se ne spodobi. Potem bom jaz zraven in že poskrbim, da bo vse prav.

Anton. To bo pa težko. Latinska maša je drugo nedeljo; treba jo je ponoviti.

Ana. Latinska maša sem, latinska maša tje; pevk ne boš vlačil k sebi, pa je. Se pa zlaži župniku.

Anton. Bom že kako uredil, samo da boš ti zadovoljna. Poglej no, sestra gre. Pozdravim jo. (*Špela s polnim košem prihaja.*)

Deveti prizor.

Anton. Špelica, zdaj sva že ta svoja. Daj mi ročico!

Špela (*mu pokaže figo*). Tu imaš ročico; če ti pa ta ni všeč, grem pa iskat na tajselj leseno in ti jo položim na pukelj. Špelica, Špelica — — kakšna Špelica sem jaz, ti sitnik prsteni? Če se hočeš norca delati, se delaj iz drugih, ne iz mene. (*Pokaže mu jezik in odide.*)

Deseti prizor.

Ana. Zdaj si jo izkupil. Pusti vse ženske, posebno pa Špelo pri miru; ona ni za med naju. Za hlev je in za grmovje.

Anton. Oh, kar srce me boli, da me je tako napadla.

Ana. Boga zahvali, da te ni udarila. Jaz sem jih že dobila od nje, da jih ne morem prešteti. Ko bi bilo po mojem, bi ji že pokazala, pa oče drže z njo. Zdaj pa, Anton, pojdi! Jutri pridi po šopek. (*Šepne mu na uho.*) Pa priden bodi!

Enajsti prizor.

Ana. Lepo ga bom priredila. Da mi le z doto steče po pravici. Zal je, in moj bo. Sreče dovolj! (*Začne pobirati perilo. Orel in France prihajata.*)

Dvanajsti prizor.

Orel. Ta je moška!

France. Jaz nisem človek, ki bi skrival svoje namene. Tako je, kot sem Vam rekel. Našo hišo poznate. Grunt je dober in velik, brez dolga. Sam sem in tako ne morem ostati. Pridne in skrbne gospodinje iščem in to upam dobiti pri Vas.

Ana. Z menoj ni nič, oče, da se ne boste kaj zagovorili. Ostati morate pri besedi.

Orel. Kdo pa nate misli. Ti pa grunt. Zbiraj svoje cunje, pa nikar se ne mešaj med naju. — France, vse je prav, kar si dejal, samo, samo — — —

France. No, kaj. Slišal sem ne enkrat, da je ni v devetih farah tako pridne, kot je Vaša srednja hči Špela. Ta bo zame.

Orel. Bi že, bi že, — — hm, hm, ti šmentana reč, kako bi to povedal?

France. Kaj bi to? Huda je, tako pravijo. V naši fari gre glas o njej, da se ne boji živega zlomka. Ko je bila predlanskim povodenj, se je menda jedina upala skočiti v vodo, da je rešila otroka.

Orel. To že, pa še več. Ko je lani gorelo v naši vasi, je iz goreče kamre prinesla dva otročiča še živa vun. Osmodila se je nekoliko, pa to ji nič ni delo. Gasila je še potem za tri. Cigan je letos spomladi prišel krast konja. Slišala ga je na izbi, kjer spi, in kar nadenj; z vilami je letela za njim, dokler ga ni ujela.

Namlatila ga je, da bo pomnil, kdaj ji je prišel v pest. Dela kot konj. Letos je orala, ko sem si bil zvil nogo, da nisem sam mogel. Dekle kot ogenj. Samo, če ne bo prehuda zate in če te bo marala.

France. To le meni prepustite. Taka deklina je zame. Pridna in poštena — — —

Orel. Kot zlata vaga.

France. Vse drugo je postranska reč.

Ana (*ki je poslušala ob strani*). To pa ni postranska reč, če boste z večjo doto plačali njeno divjost, da bom potlej jaz, reva, trpela. Jaz sem tudi še tukaj. (*Na jok.*) Nikar se ne pre naglite. Najprej odpravite mene.

Orel. Saj te bom! Spravi se mi, čmerika sebična, pa brž!

Ana. K mami grem potožit. (*Odide.*)

Trinajsti prizor.

Orel. Vidiš, kakšen križ imamo očetje z otroki. Po pravici povem, ko bi ta-le ne šla s poti in bi imela še doma ostati, ti ne dam špele na noben način. Zdaj je pa ravno prav; če pojde tvoja reč po sreči, bo pa obenem poroka. Samo bojim se, bojim, da ne bo nič.

Štirinajsti prizor.

Helena. Ančka je vsa obupana. Kaj si ji zopet naredil?

Orel. Pusti tisto tvojo Ančko. O njej se ne bom razgovarjal s teboj. Tu-le sem pridi.

Gabrov France iz Gorenje vasi — saj si poznala njegovo mater — bi rad snubil našo Špelo.

Helena. Kar tako se ne snubi. — Saj menda veš, kako je pri nas navada.

France. Navada gori ali doli. Jaz ne utegnem opraviti imeti s praznimi rečmi. Pošteno in odkrito, brez ovinkov povem svojo misel: Dajte mi Špelo.

Orel. No, zdaj slišiš sama.

Helena. Dajte, dajte, to je lahko reči. Ali pa veš, kakšna je?

France. Menda sem jo že videl; govoril pa nisem še ž njo; toliko pa že vem, da bo zame.

Helena. Pravzaprav je Gabrova hiša res trdna in na dobrem glasu. Sestre so vse pomožene, kajne, in brata sta tudi že z doma.

France. Tako je, kot pravite, mati. Sam sem in samemu ni dobro biti na svetu.

Helena. No, poizkusi, kaj bo s Špelo. Špela, pojdi sem. (*Pride.*)

Petnajsti prizor.

Špela. Ta grdi pastir se je že zopet nekam utaknil. Ko ga dobim, mu navijem ušesa, da bo pomnil. Zdaj je zadnji čas, da žene teličke vun. Neroda je vedno zraven, telički naj pa rjovejo v hlevu; njega bi zaprl in privézal k jaslim, potem bi videl, kaj je to. Kaj ste me pa klicali, mati?

France. Bom pa kar jaz povedal. Na mojo željo se je to zgodilo. Špela, ti si mi všeč in prašat sem te prišel, kdaj se bova vzela.

Špela (*začudeno*). Kaj praviš? Ali misliš, da se sme vsak smrkavec obregati ob mene? Mati, zato da bi to zgago poslušala, me menda niste klicali.

Helena. Bodi no, kot se ljudem spodobi.

Špela. Ljudem se spodobi, da so pametni in da ne zbijajo praznih šal z menoj. Čemu ste me klicali?

Orel. Saj sem vedel, saj sem vedel. Vse bo skazila.

Špela. Kdo bo skazil? Jaz? — Dozdaj še nisem nič skazila, ne in nikomur. Boljše bi bilo za naš grunt, če bi imeli še kako Špelo, ki bi Vam tako kazila kot jaz.

Orel. Osa, kdo pa tako misli?

France (*jo prime za roko in jo trdo drži; ona se umika*). Zdaj te imam. Zdaj boš odgovorila: Ali me hočeš vzeti?

Orel. Špela, pamet. France je fant, da jih ni takih. Grunt je vreden 15.000 kot en krajcar. Par ur odtod v Gorenji vasi, tako kot doma.

Špela (*vmes*). Izpusti me; izpusti, pravim. Če misliš, da boš barantal zame kot za kravo, se motiš. Jaz nisem tistih, ki bi jim bile vsake hlače dobre. Mene ne bo nihče prodajal.

Helena. Dekle, kdo te pa prodaja. Ne nori!

Špela. Kdo nori? Jaz? — Polno glavo imam skrbi. Verdeva v hlevu me čaka; koš-

cem bo treba malice. Vi pa stojite tu in se razgovarjate o traparijah. Možita naj se Ana in Majda, ki utegneta, ki nista za drugo rabo. (*Medtem pride Majda.*)

Majda. K čemu pa mene primerjaš in obrekuješ?

Špela. Jaz pravim, da me izpusti. Na, tu imaš nekaj od mene. (*Ga udari.*) To vzemi! (*Odhiti.*)

Šestnajsti prizor:

France (*smejé*). Tica je ta Špela.

Orel. Na, to imaš; saj sem dejal, hm, hm — — — (*Odide.*)

Helena. Sram me je, da je moja hči.

Majda. In moja sestra!

Orel (*se vrne*). France, v hišo pa moraš vendar, preden odideš. Ne zameri; vsaj malo okrepčila ti pripravimo. Kajne, mati.

Helena. Brž grem. Ubogi France. (*Odideta.*)

Majda. France, ali se res ženiš pri nas?

France. Res, pa samo pri Špeli.

Majda. Ta te neče; premisli, ko si že tukaj, ali ne bi morda katere druge vprašal.

France (*zlobno*). Katero pa?

Majda. No, eno, ki ni daleč od tebe. Veš, France, ni mi za možitev; samo, samo . . . dobro pa je vendarle, če se en zakrament več prejme. Ali ne misliš?

France. Meni je pa za ženitev; zato pa z nama ne bo nič.

Majda. Ti si brez srca. Le za Špelo pojdi; ta bo zate. Samo na poizkušnjo sem te hotela djati. Kaj so meni mar dedci? Vsi ste enaki, vsi. (*Odide.*)

France (*pokaže osle za njo*). Nisem še padel na glavo. Špela, pa Špela; ta bo zame. Precej trda je ta kost, a užugal jo bom. Takoj zdaj se dogovorimo s starši. O tem nimam najmanjšega dvoma, da bo Špela nazadnje zadovoljna. In ž njo jaz. (*Zopoje po tihem*).

Je moška, je štmana,
se jezno drži,
pa vendar že zame
srce ji gori.

(Zastor pade.)

Drugo dejanje.

Pri Antonu.

Prvi prizor.

Ana (*naslonjena na mizo*). Bom videla, ali se upogne, ali ne. Premalo ga je, da bi se mi ustavljal. Jaz bom gospodarila; on pa mora ubogati. Pri nobeni najmanjši reči ne odneham, dokler ne bo kot kužek. Takoj danes mu pokažem, kaj sem.

Drugi prizor.

Anton (*pride z notami*). Ančka, sem že doma; pohitel sem, kar sem mogel. Lačen sem že, dušica. Saj bo gotovo kmalu južina. Kaj pa ti je, da tako hudo gledaš?

Ana. Ti bom dala južino. (*Vstane.*) Ali misliš, da sem jaz iz kamna? Če si hotel imeti deklo, pa bi si jo bil poiskal. Jaz ti ne bom za deklo. Dokler boš tak, si le sam kuhaj.

Anton. Ne razumem te. Nad čim se pa jeziš? Jaz ti vendar nisem nič naredil.

Ana. Le vprašuj: nad čim, nad čim. Seveda, ti mi nisi nič naredil, o prav nič. Samo celo dopoldne se vlačiš s tistimi zoprnimi pevkami bogvekje; jaz pa naj doma čepim, pa kuham. (*Se vsede, zajoka.*) Jaz, nesrečna revica, kje sem imela oči, da sem si nakopala to strašno breme — — — Vse vem: Za teboj sem šla, da veš, ko si od zajtrka lezel tja k Polenčevim. Imelo me je, da bi bila skočila pa izpraskala lice tisti vsmrjeni Poloni in tebi, pa sem se premagala, toda zadnjič. Vidiš, tukajle sem presedela in prejokala celo dopoldne. Zdaj imaš — te moje grenke solze za južino, ki si si jo sam pripravil.

Anton. Ana, ne delaj mi krivice. K Polenčevi Poloni sem moral. Kujala se je nekaj, da ne pride več pet. Najboljši prvi glas; brez nje si ne upam na kor. Ali misliš, da so taka

pota zame prijetna? Komaj sem jo pregovoril, ko bi pa ne bil sam šel, bi bili danes ob desetih brez petja.

Ana. Sam se izdajaš. Pregovoril si jo. Ravno to je najhujše. Kaj si ji obljubil? povej, govori. Ali ne veš, da imaš mene, svojo poročeno ženo doma, pa hodiš punce pregovarjat in se jim prilizovat. Nesramnež; od mene pa hočeš, da bi vse to pretrpela. Jaz naj bom doma za deklo in za kuharico in pometavko, za vse najgrše, ti pa za babami letaš. Ali meniš, da ne vem: Polona se kuja, ker sem te jaz vzela in rešila iz gnoja in sramote. Kakšno je pa bilo tu pri tebi, ko sem prišla? Vse narobe, vse navzkriž — — —

Anton. Daj no toliko, da se beseda unese. Kar sem govoril s Polono, je slišala cela hiša. Morda imaš nekaj prav, ko praviš, da se je zavoljo tebe kujala Polona. Pa zdaj je dobro. Oče in mati sta ji prigovarjala in obljubila je, da bo še pela.

Ana. Kaj hočem še več, ko sam vse poveš in priznaš? Polona zavoljo mene! Pa se še upaš govoriti ž njo. Ali ni vsaka beseda, ki jo ž njo izpregovoriš, udarec v moje lice, vnebovpijoča krivica proti zvestobi, ki si mi jo dolžan, proti ranjeni ljubezni, ki — — ki — saj ne morem govoriti, ko sem tako strašno nesrečna.

Anton. Nikar ne puli vsake besede s tako ihto. Kje pa hočem dobiti prvi glas? Brez Polone nimam zbora.

Ana. Kaj meni tvoj zbor. Polona mora s kora; to je prva reč. Obljubi to, in sicer takoj.

Anton. Bodi pametna, Ana; tega ne morem. Počakaj par tednov, da se izuči kaka druga; zdaj ne morem; ti ne veš, kaj je prvi glas.

Ana. Kaj je prvi glas, morda res ne vem; to pa le predobro vem, da sem jaz pri tebi manj kot Polona in njen prvi glas. Ali si prvemu glasu obetal zvestobo pred oltarjem? Ali je prvi glas iz tebe šele človeka naredil? — Pa, da ne porečeš, da sem svojeglavna, ti odneham. Par tednov; prav; recimo en mesec naj bo, kakor je bilo. Toda dve reči sta prej, ki si mi jih pravzaprav že obljubil, ki jih pa ne držiš. V nobeno hišo, zlasti pa ne h kakim pevkam, mi nimaš iti, da mene ne vprašaš. Potem pa: izkušnje bodo pri nas, da bom jaz zraven. Danes ste šli v staro mežnarijo? Zakaj? — — —

Anton (*v zadregi*). Ti vse izveš. Malo zaupanja bi pa lahko imela do mene. Ves tvoj sum je prazen.

Ana. Prazen? Morda, morda tudi ne. Pa če bi tudi danes še bil prazen, kaj pa v prihodnje? Taka veščica, kot si ti, se lahko osmоди, da sama komaj ve, kdaj. Zato te ne smem pustiti k leščerbi. Če nečeš sam povedati, zakaj ste imeli v mežnariji pevsko izkušnjo, ti pa jaz povem: Polona neče k nam; zavoljo mene neče. Hm, ali sem odkrila pokrov? Skrinja, kjer ti spravljaš svoje skrivnosti, je preslaba; moraš drugič bolj zapirati.

Anton. Odkod pa to veš? Ti slišiš skozi zid in vidiš skozi streho. Kar bojim se te.

Ana. Prav, da si vsaj to izpregledal. Mene, Orlove Ane, ne boš prevaril. To si zapomni. Nisem je slišala Polone; samo srce mi je reklo, da je bilo tako. In zdaj si sam potrdil. Oh, koliko bi dala, da bi bilo drugače. Vse moje črne slutnje se izkazujejo v resnici še hujše, kot sem si jih mislila. Na robu prepada stojiš. Morebiti si že v njem. In potem misliš, da bom v takih skrbah in v taki žalosti še na kuho mislila. Pojdi k Poloni, pa se kar brez sramu pred celim svetom preselita v mežnarijo, kar danes. O, jaz revica.

Anton. Tega ne prenesem. To je preveč, preveč. Ana, pusti Polono. Kar sem tebi dal roko, še nisem izpregovoril ž njo besede, ki bi je ne smela slišati tudi ti in tvoja mati in tvoj oče. Saj imam tudi jaz vest. In ko je danes hotela nekaj reči proti tebi, sem jo vpričo vseh ustavil in sem dejal, da proti svoji ženi ne trpim, da bi kdo zoper njo govoril, in ne trpim, sem rekel.

Ana. Vedno lepše. Torej tako predrzna je ta vlačuga, da se upa vpričo tebe zabavljati proti meni. Kaj je rekla, kaj, povej brž!

Anton. I kaj, ne bodi sitna. Babje besede niso vredne, da bi jih zdaj prežvekovala. Rajša se pogovoriva, kaj bo z južino.

Ana. Ne boš, Tone; tako se pa ne greva. — Izvedeti moram, kaj je rekla.

Anton. Čenč iz tujih hiš pa vendar ne bom prekladal.

Ana. Bog se me usmili! Poročena žena izprašuje, kaj možu govori tuja smrklja o njej, ta ji pa ne da odgovora. Ali sem to zaslužila? (*Se vsede; zaplače.*) Vse je izgubljeno. Moja mladost je pokopana, moje srce je ubito. Vse sem dala za to, da sem si kupila pekel na zemlji — — —

Anton. Ne jokaj, Ančka, samo ne jokaj ne. Jaz ne morem videti solz. Saj vidiš, da meni samemu gre na jok. Saj ti vse povem, samo ne ženi potem te reči po neumnem, bogvekam.

Ana (*vzdigne glavo*). Torej kaj? Najprej povej, potem se bova pogovorila, kaj jaz po neumnem govorim. Govori, kaj je bilo?

Anton. No, tako je bilo: Ko mi na dolgo prigovarjanje Polona obljubi, da ostane v zboru, jo pa povabim, naj pride k nam k izkušnji, da ponovimo par novih pesmi, ki smo jih danes peli. Nato pa pravi — saj ni da bi govoril, je prečenčasto — — —

Ana. Le brž, brž; jaz ne morem čakati.

Anton. Če ne daš miru drugače, pa bodi. No, pravi, k tebi ne grem; jaz sem ti obljubila za zbor, za na kor; to vse; nisem ti pa obljubila, da bi hodila poslušat — — — hm

Ana. Kaj poslušat, koga poslušat? To je poglobitno. Ali boš povedal, ali ne?

Anton. Poslušat sitnosti tiste tvoje — —

Ana. Kakšne tvoje? Zakaj se pomišljaš? Brž, brž!

Anton. Tiste tvoje — pa izvedi, če ne odnehaš —, tiste tvoje gruntarske prevzetnice, ki si se ji prodal za par srebrnjakov.

Ana. To je dejala. Da sem jaz sitna, je dejala, pa prevzetna, je dejala, pa da si se mi prodal. Ali nisi ti hodil za menojo? Ali me nisi ti zalezoval kot nedolžno grlico, dokler me nisi ujel? Kaj pa si imel, da je bilo vredno kupa? Strto mizo in umazano klop, pa strganih cunj eno pest. Oblekla sem te, očedila; vso opravo sem ti napravila. Pa si se ti prodal, ti meni — — — Vnebovpijoče!

Anton. Saj nisem jaz tega rekel, ampak Polona. Kaj torej meni očitaš? Jaz sem se postavil zate.

Ana. Tako postavil, da si potem s tisto smrklo bil še celo dopoldne skupaj. To se pravi postaviti. Če bi ji bil vrat zavil, če bi jo bil s kolom pobil, bi bilo premalo za to krivico. Ni mi zastonj govorilo moje srce, da me čakajo težki časi. A da bo tako kmalu prišlo, bi si ne bila mislila. Da me boš tako zavrgel, prvi teden po poroki, mene, Orlovo Ano. Uboga jaz, uboga moja mati!

Anton (*skoči pokonci in udari ob mizo; medtem pride z velikimi mašnjimi bukvami v roki Majda.*)

Tretji prizor.

Anton. To mi je že preveč. Jaz sem tudi človek. Celo dopoldne delam in se mučim. Namesto južine pa to; namesto miru pa ta

trma in te solze. Zdaj bom pa jaz govoril: kuhat, brž.

Majda. Kaj pa je pri vas? Jaz sem dobro vedela, da pohujšanje ne more ostati brez kazni. Zdaj imata svoj zakon, zakon, zakon! Tisti hudobni pomenki, pa tisti pušeljci gredo v klasje.

Anton. Zdaj pa še ti, ti — — —

Majda. Kdo, jaz? Ali nimam kot rodna sestra te-le tvoje prismojene Ane pravice, semkaj priti? Ali sem jaz kriva, da zbijaš ob mizo in da tvoja žena joka in zdihuje? Lahko bi bilo drugače, pa zdaj je vun. Nedelja, Gospodov dan, je. Drugod počivajo in molijo; ti pa vpiješ in tolčeš ob mizo. Kolikrat sem te svarila, Ana, kolikrat sem ti naprej slikala, kaj bo. Pa mati in oče in vsi ste bili čezme. Zdaj pa imaš. Od ponedeljka sta skupaj, pa te že misli pretepati.

Anton. Kakšno pretepanje je to, če ji pravim, naj gre kuhat. Še tebe se je manjkalo sem.

Majda. Mene, mene se je manjkalo, prav mene, da vama lahko izperem oči. Sama posvetnost vaju je bila, za čednost in za božje zapovedi nista marala. Zdaj pa imata kazen. To se bosta še pokorila.

Ana. Majda, lepo te prosim, nikar se ne mešaj v najine reči. Jaz bom že sama opravila s svojim možem. Kadar ga boš ti imela, te bom tudi jaz pustila pri miru.

Majda. Pregrešna duša, tako daleč si že padla. Ali ne veš, kaj se pravi do lepega

opominjevanja otrpnjeno srce imeti? Ali misliš, da bom jaz pri vama deležna tujih grehov? Ali naj greh hvalim, ali naj h grehu molčim? Dokler bom imela kaj sape, vaju bom svarila in opominjala, da se izpreobrnita in spokorita, če je sploh še mogoče. Najprej pa povejta, kaj imata med seboj? Saj pravzaprav tega še treba ni. Sama vse vem. Drugače sploh biti ni moglo. Namesto da bi se lepo in pobožno pripravljala za sveti zakonski stan, pa tisto zaskakovanje in tisti pušeljci in tisti grdi, posvetni smeh. Seveda, ko bi bil ti, Tone, imel oči na pravem mestu, bi bilo danes lahko lepo pri tebi. Zdaj pa zbijaš in Ana se kremži. Prav vama je.

Anton. Jaz se ne morem več premagovati. Baba, vun, vun, pravim.

Majda (*ko odhaja*). Zverina, hudobnež, Judež. (*Že zunaj*).²⁸ Zdaj imaš, kar si hotela. Povem jima, očetu in materi.

Četrty prizor.

Ana. To čaka zdaj mene. Najprej si sestro odpodil; potem boš še mene. Sanjala sem o sreči in ljubezni; dočakala sem, — oh — — srce mi bo počilo.

Anton. Kdo te podi? Pametna bodi, pa kuhat pojdi, da ne bova prvo nedeljo najinega zakona brez južine.

Ana. Zdaj misliš na jed. Vse ti je več kot jaz. Včeraj zvečer si bil v gostilni. Tam za-

pravljáš in razsipaš, doma pa hočeš, da ti bom stregla kot otroku. Mojega že ne boš zapravljaj. Motiš se, če misliš, da je moja dota za tvoje grlo in za tvojo lahkoživost.

Anton. Kakšna lahkoživost je to, če si želim v nedeljo opoldne malo južine? Pojdi s svojim denarjem, kamor hočeš; jaz te ne vprašam zanj; toliko, kar potrebujem, že sam zaslužim.

Ana (*vstane.*) Dvakrat mi tega ne bo treba reči. Podiš me; jaz grem. Grem takoj in ne bom ti več na poti. Preklela bi te, ko bi se mi ne zdel pregrd. (*Zbira svoje reči.*) O, pojdem, pojdem, pa te prepustim tisti Poloni in vsem zlodjem. Kmalu bo izvedel župnik in fara in srenja, kdo si ti. Kmalu bo tudi vsega konec. Če sem že nesrečna, naj bom sama s svojimi solzami, s svojim ranjenim srcem, dokler mi ne počí — — Pomnil me boš, nezvesti ubijavec zakonskega miru — — (*Odide.*)

Peti prizor.

Anton. Šla je. Danes teden sem se še zibal v najbolj veselem upanju; zdaj je pa vse razbito. Orlovo; par tisoč dote; vse me je zavidalo. Zdaj se mi bo pa krohotal ves svet. Jaz tudi ne morem obstati več tukaj. Popoldne grem še na kor k litanijam, potem pa k župniku in proč, proč, kamor me ne bo dohitel smeh cele fare. — Ali sem bil res kaj prehud? Če še mirneje premislim celo reč, ne najdem nič. Hodil sem krog nje kot okoli

bolnega otroka. Vse sem ji privolil, kar je bilo količkaj mogoče. Sam sebi sem se neumen zdel, da tako prenašam vse njene sitnosti. Konec je pa ta, da sem danes brez kosila in brez žene. Njene solze so me tako pretresle, da sem se sam komaj premagoval, da se nisem na glas zakremžil. — — Pozneje sem bil pa vendar malo preveč jezen. Da sem jo zavrnil zavoljo dote, je bilo morda prehudo. Pa kaj hočem? Nisem se mogel več premagati. Zdaj je prekasno. Saj mi je brusila v obraz najbolj debele kar brez prestanka. Ti hudnik ti! Prav ni, kar se je zgodilo, toda pomagati ne morem. Drug mi pa tudi nihče ne bo. Zdaj je pa še tista zoprna zijavka prišla vmes in še bolj razkačila Ano in mene. Da jo je spak ravno danes pritresel v hišo. Doma bo seveda vse šlo na veliki zvon; še hujše in še bolj črno kot je v resnici. Nisem si mislil, da je tako hud zakonski stan. Pa kako so mi jo hvalili doma, zlasti mati, da je krotka in ponižna. Poznati je treba take tice. Zdaj imam njene krotkosti toliko, da me bo celo življenje bolela glava od nje; in njena ponižnost me bo pognala po svetu. Oče jo je pa poznal; saj res, prav, da sem se spomnil. Ta mi je še po poroki naročal, naj nategnem brž vajeti, sicer bom jaz za konja.

Šesti prizor.

Orel pride.

Anton. Bog Vas sprimi, oče. Ravno sem mislil na Vas.

Orel. Torej, kje je ta mlada? Majda je nekaj pravila — — —

Anton. Šla je; punkelj je povezala; za slovo me še oštela prav po salamensko, pa jo je odkurila.

Orel. Se mi je zdelo, se mi je zdelo — — hm, hm — ti šentana reč. Doma je ni; na poti je tudi nisem srečal. Jaz mislim, da jo je potegnila k Špeli. No, to bomo že izvedeli. Kaj sta pa imela?

Anton. Ni vredno besede. Domov sem prišel od maše in sem najprijazneje vprašal za južino. Namesto južine me je pa jela zmivati zavoljo Polone — Bog ve, da po krivici — in ne vem, kaj še. Hotela je, da Polono spodim s kora. Kje naj revež vzamem prvi glas?

Orel. I seveda, vtika se v vse, kakor se je doma, če mene ni bilo zraven; najraje pa v take reči, ki ji nič mar niso. Ti si se pa zagovarjal, kajne, pred njo, in jo prosil in rotil.

Anton. Seveda, kaj pa hočem? Pa vse skupaj ni nič pomagalo. Nazadnje je pa še Majda prišla naju dražit.

Orel. Kot nalašč. Majda pa je za spravo delati. Ta pa, ta. Hm, hm — — No, veš: pravzaprav se je meni tudi tako godilo. Dvakrat mi je bila ušla ta stara.

Anton. Tudi Vam? Kaj ste pa potlej naredili? Povejte, oče, govorite, svetujte.

Orel. Nič, prav nič. Počakal sem, da je nazaj prišla.

Anton. Ali je prišla?

Orel. Bog pomagaj, zdaj vidim, da si res ves zmešan. Saj je do danes pri meni in menda ni več strahu, da bi mi kam uhajala.

Anton. Kaj naj pa jaz naredim?

Orel. To, kar sem jaz. Lepo svoje reči opravi, kot bi nič ne bilo, pa počakaj, da pride. Če te kdo vpraša, kje je, reci, da je šla po svojih opravkih, pa bo dobro. Če se izve med ljudmi — in naša trompeta gotovo ne bo molčala — si nič ne obtežuj srca s tem. Ne spusti se o tej reči v noben pogovor, prav z nikomer; pa bo prav. In ko pride, ne smeš z nobeno besedico pokazati, da ti je bilo kaj hudo. Kot bi prišla iz kuhinje in ti prinesla južino, tako jo sprejmi.

Anton. Ko bi le mogel tako. Smili se mi pravzaprav, ko tavgá po svetu in kuha svojo jezo. Jaz sem mislil kar vse pustiti, pa tudi sam iti po svetu.

Orel. Šema, službo boš puščal zavoljo take otročarije. Ti misliš, da cel svet samo nate misli. Taka reč se pozabi v par dneh. Še smejal se boš temu; samo zdaj mir in hladno kri.

Anton. Oče, kako sem Vam hvaležen, da ste prišli.

Orel. To je bila moja dolžnost. Hotela je iti mati, pa sem ji skoraj zgrda moral ukazati, da ne sme. Ko bi bila ona prišla, potem bilo seveda samo pogorišča malo več. Vekala bi bila nad teboj in te še bolj spravila iz uma, kot si že. Hm, hm —. Pa sem rajši sam

prišel. Vidiš, tako bo najbolje. Jaz ti jo pripeljem nazaj. Samo obljubi: nobene besede o tem, kar se je zgodilo nikomur in tudi njej ne, ko prideva.

Anton. Tu je moja roka!

(Zastor pade.)

Tretje dejanje.

Pri Gabru.

Prvi prizor.

Jera (*pripravlja*). Čvrsto gospodinjo imamo. Zjutraj prva na nogah; zvečer zadnja spat, pa takoj prvi teden. Malo huda je, pa to jo bo že minulo. Naš France je prepameten, da bi je ne ukrotil. Huda kri! Kaj more zato? Ko bo tako v letih kot sem jaz, bo prav gotovo drugačna. Danes sta se peljala k maši. Prijetno je bilo gledati tak par na našem novem vozu, pa lepo oširano šimljo spredaj. Skoraj malo nevoščljivosti me je obšlo, zakaj se jaz ne morem tako voziti. Dekla sem: nič več; pa tudi nič manj. Ne bom se v nič devala. Hvala Bogu, da je tako.

Špela (*prihiti*). Umakni se, štor! Kaj pa brskaš tod? (*Odhiti v drugo sobo.*)

Drugi prizor.

Jera. Kaj ji je neki, da tako vihra? Nekaj jo je zopet razkačilo. Šmentana ženska! Taka je, kot je bila predvčerajšnjim, ko se ji ni

hotelo v pinji narediti. Pograbila je pinjo, pa jo treščila v vežo. France pa meni nič, tebi nič zgrabi stol in ga tudi vrže vun. Pa kako mirno je rekel: „No, ali bova lepo vso hišo pospravila. Le mečiva.“ To jo je zmo-drilo. Tiho je šla vun, pa prinesla stol in pinjo nazaj. Srečo ima, da se ji ni polomila.

France (*pride*). Kje je pa Špela?

Jera. V kamri je; menda se preoblači, ali kali. Le sam se zmeni ž njo. Bo menda huda ura.

France. Le pojdi in zame nikar ne skrbi.

Jera. Južina bo prav kmalu. (*Odide.*)

Tretji prizor.

France (*sede in pogleda na uro*). Čez poldne je že; danes je bila dolga. (*Medtem pride Špela v navadni obleki, krilo v roki.*) Kajne, Špela?

Špela. Sem nikoli več v cerkev, nikoli, prav nikoli. Tako so me zijali ljudje, da me je bilo sram do dna srca. Ušla bi bila najrajša.

France. Zakaj pa nisi? No, če ne boš hotela k nam k maši, kamor je bliže; boš pa hodila eno uro delj. To nima nič v sebi.

Špela. Pa ravno prvo nedeljo po poroki zopet tista stara pesem: Mož je glava. Sita sem že tega čez grlo. Naj bo glava, ali ne, praviti ni treba vedno.

France. Ali hočeš, da stopiva to povedat gospodu, naj o tej reči nič več ne pridigujejo. To bo najboljše.

Špela. Kaj me dražiš? — Tu-le gledam to krilo. Dve ženski za menoj v cerkvi sem dobro slišala, ko je ena šepnila drugi: „poglej no, kako je nafavdana“; „kakor punce iz lecta,“ je rekla druga, pa sta zakihali. Jaz sem mislila, da me je gad pičil, in ko bi ne bilo na svetem kraju, bi ju lopila kar scela.

France. Škoda, da ju ne poznaš; potem bi lahko šla še danes nadnju.

Špela. Gledam, gledam, saj je res ta mrhava mojškra našila to moje krilo, da ni za nikamor. (*Vrže ga proč.*)

France (*ga pobere in gleda*). Meni se pred ni zdelo tako napačno, a zdaj, ko ti praviš, pa vidim, da ni res zanič. (*Jezno.*) S tako spakedrano rečjo se že ne boš izpostavljala zasmehu. (*Raztrga in vrže konce po sobi.*) Dobro, da si to tako kmalu opazila.

Špela (*začudena, vzdihne in sede*). No, ali ti še kaj ni všeč?

Jera (*pride, se nasmehne; zase*). — Že zopet nekaj popravljata. — Južina je pripravljena.

Špela. Jaz ne grem k družini; vse vre v meni sramu in togote.

France. Pa gor prinesi; bova pa tukaj jedla. Ne pozabi pa družini liter mošta! Zakaj bi pa ne južinala tu (*Jera odide*) v zgornji hiši? Meni bi bilo vseeno, če pod streho. (*Zažvižga in hodi po sobi.* — *Jera prinese skledo in žlice.*)

Špela (*pokusi*). Fej, kakšen zoprni okus.

France (*pokusí*). Meni bi se samemu dobra zdela ta juha; zdaj pa vidim, da je res zoprna. (*Vrže skledo po sobi.*) Ne boš se mučila ne, ljuba moja ženka.

Jera. Za božjo voljo, najboljša juha na svetu. Fajdini kot masovnik.

Špela. Molči!

France. Ali ne deneš jezika za zobe, grda babnica. Marš. (*Jo požene vun.*)

Jera (*zopet prinese jedi*). No, ali bo to naši gospodi všeč?

Špela (*poduha*). Kaj, gospoda? Kuhaj kakor gre za ljudi, ne pa za prašiče. Ali je to meso? Že oddaleč mi smrdi.

France. Ti imaš res dober nos, Špelica moja. Jaz sam prav nič ne čutim smradu in ko bi tebe ne bilo, bi se morebiti zastrupil, ali vsaj želodec si pokvaril. (*Pomeče vse po sobi.*) V strašni nevarnosti sem bil. Blažen jaz, da ima moja ženica tako dober nos.

Jera (*v joku*). Imejta no pamet. (*Pobira črepinje.*)

Špela. Ali se mi ne spraviš izpod nog?

France. Pa takoj. Takega človeka ne morem rabiti pri hiši. Kar je za prašiče — kakor je tako lepo povedala Špela —, nosiš nama in zraven še jezikaš. Spravi svoje reči, pa pojdi.

Jera (*zaplače*). Trideset let sem pri hiši; pestovala sem te.

France. Mir, baba, kar sem rekel, tako bo. Žene mi ne boš končala s svojo nemar-

nostjo. Od hiše še danes! Tu imaš, kar ti gre. (*Vrže nekaj denarja po tleh.*)

Jera. Denarja ne bom pobirala za teboj.

France. Vun, vun. (*Jo iztišči in zaloputne duri.*) Torej zdaj je ta reč pri kraju. (*Žvižga in gleda skozi okno; Špela sedi zamišljena. Potrka.*)

Četrty prizor.

Berač, prejšnja.

Berač. Bog vama daj srečen dober dan in Bog vama požegnaj, ki sta ravno pri kosilu. Usmilite se reveža in dajte mi kaj vbogajme, ljuba mamica.

Špela. Kakšna mamica? Berači se hodijo norčevat iz mene.

France. Kaj se pa norčuješ iz Špele? Ti pokažem. (*Vzame mu bergljo in jo zavihti.*)

Špela. Za svetih pet ran. (*Skoči in prime za bergljo; rokavita se po hiši; berač pa pobira denar.*) Unesi se, France.

France. Ubijem ga, zadavim tega malo-pridneža, ki te hodi dražiti. (*Namigne beraču, naj le pobere.*) Mojo ljubo ženico, ki mi jo je Bog dal, naj mi še berači togote. Na, to je pa preveč. Ti si predobra, da se poteguješ za takega lumpa.

Špela. France, France, nikar ne bodi tako strašno hud.

Berač. Tisočkrat vam Bog povrni za vašo dobroto. Za pol leta sem preskrbljen. (*Odšepa.*)

Peti prizor.

France. Zdaj je šel tudi ta. Zate se bom vedno potegnil in proti komur se ti stogotiš, se bom jaz tudi, pa zares, dokler ne bo miru.

Špela (*počasi*). Dokler — ne bo — — miru; dokler — ne bo — miru. (*Omahne na stol.*) Tako mi je hudo pri srcu, da bi se najrajša utopila.

France. Nobene želje ti ne odrečem danes. (*Odpre okno.*) Janez, brž naprezi; gospodinja se bo peljala do mostu; ima v vodi opravke. — Peš ne boš hodila k vodi, je predaleč in konj utegne, hlapec tudi. Ker se hočeš utopiti, ti postrežem še, kolikor je v moji moči. Ali potrebuješ še kake priprave? Morda špage, da si kamen navežeš krog vratu? Molčiš? Torej ne želiš ničesar več? (*Zažvižga.*)

(*Molk. Špela večkrat vzdigne glavo, pa jo zopet povesi. France se ne zmeni zanjo.*)

Špela. France, France! —

France. No, kaj hočeš še od mene?

Špela. France, — — odpusti — mož je glava. Vse bo drugače. Moja jeza je strta. Po Jero grem, saj dovoliš, in potem — gledat, ali se bo dobilo še kaj južine zate. Jaz je danes nisem zaslužila.

France. Stori, kar hočeš.

Špela. France — odpusti. (*Odide.*)

Šesti prizor.

France. Precej hudih arcnij je bilo treba. Zdaj pa upam, da jih ne bom več rabil. Pomagale so, kakor se vidi popolnoma. Bilo bi res škoda, da bi ta nesrečna jezavost in ihta kazila tako dobro ženko. No, hvala Bogu; menda se prično zdaj drugačni časi. Že gre z Jero. (*Špela za roko privleče Jero.*)

Sedmi prizor.

Špela. Ljuba moja Jera; kar želiš, ti dam, samo huda ne bodi name. (*Jo boža.*) Kakšno krivico sem ti naredila? Vse je bilo najbolje skuhano, samo jaz sem bila preveč sitna in namesto da bi bil France mene zagnal v kot, je pa jed; in namesto da bi mene zapodil od hiše, je pa tebe, moja dobra Jera. (*Poljubi jo.*)

France (*se smeje*). Te mehkode bi ne bil pričakoval. Le spravita se; in midva tudi. (*Seže Jeri v roko.*)

Jera. E, kar Jera skuha, vsak lahko je. Le ne prenaglo, mlada gospodinja. Vidim pa, da me imaš rada in po pravici ti povem: jaz tebe tudi. (*Špela jo poljubi.*) Vse bo dobro; samo ne jezi se za vsako mrvo.

Špela. Saj se ne bom več. Zdaj sem zdrava.

France. No, ali pojdeva h kaplanu, da se pogovorimo zavoljo pridige?

Špela. Beži, beži! (*Se zasmije.*)

France. In tistih bab tudi menda ne bova iskala, ki sta se smejali za teboj. Mojškre tudi ne boš zadavila in skoraj lahko odpovem Janezu voz. Za v vodo bo zdaj prezgodaj.

Špela (*ga udari*). Le norčuj se iz mene, saj drugega ne zaslužim, še sama se bom. Najprej pa moram izbrisati sledi svojih grehov. (*Pobira posodo.*)

Jera. Jaz grem pa pripraviti južino. Ostalo ni kaj; družina je bila danes ješčča, kot bi čutila, da se bo naredil tak prazničen dan. (*Odide.*)

France. Z Bogom, ženica, le dobro pospravi. (*Odide.*)

Osmi prizor.

Špela. Smejati se moram; vse se mi zdi nekam tako veselo. Še te črepinje se reže vame in zbijajo šale; pa ta kiklja. Nekaj škode je; kar sem pa kupila zanjo, se ne da poplačati. Lahna sem sedaj kot pero. Ta ihta je na meni visela kakor železen pokrov. Samo malo sram me je pred Francetom in pred Jero. (*Zapoje, ko pospravlja.*)

Jutri bo v Celovcu smenj,
tja gor ga bom peljala,
al' ga bom zatavšala,
al' ga bom prodala.

Prav pocen' ga res ne dam,
teško sem ga dobila;
rajša ga nazaj peljam,
še bolj ga bom ljubila.

(*Ana pride z zvežnjem.*)

Deveti prizor.

Ana. Špela, ti pa poješ. — Doma te nisem slišala od otročjih let. Oh, ti poješ, meni pa gre vse samo za jok. (*Vrže zveženj, se vsede.*) Pomagaj mi, jaz moram obupati.

Špela. Kaj pa ti je? Saj si res vsa objokana? Ali moreš kar tako pustiti dom; jaz bi ne mogla.

Ana. Sestra moja, jaz nimam več nikjer doma. Pri očetu so mi vrata gotovo zaprta; zato sem prišla za prvo silo k tebi.

Špela. In k možu?

Ana. Moža nimam več.

Špela. Ali se je zgodila kaka nesreča. Ali ti je umrl? Bog ne zadeni!

Ana. Umrl, umrl, pa ne po telesu. Zdrav je kot ti, pač pa me je razžalil, tako hudo, tako neizrekljivo, da sem pustila vse, pa šla.

Špela. Gotovo si ga tudi ti žalila. Skregala sta se, nakratko rečeno. Ta reč se lahko brž popravi.

Ana. Kako, kako?

Špela. I no, prosi ga odpuščanja, pa bo. Gotovo ti bo rad odpustil. Saj poznam To-

neta; sam je mehak kot maslo. Ta ni iz takega blaga kot naš France.

Ana. Odpuščanja — jaz — tega hinavca, tega hudobneža. In to meni ti praviš, ti, Špela, ki sem si mislila, da mi boš dala korajže. Ne poznam te več. Naša Špela svetuje meni, naj prosim dedca odpuščanja. Še poklekнем naj predenj, kajne?

Špela. Če je treba tudi; in če bi tebe ne hotel poslušati, ga poprosim še jaz. Mož je glava!

Ana. Mož je — glava! To slišim iz tvojih ust. Mož — je glava — —

Špela. I, kaj pa je tu čudnega. Mož je glava, pa je vun. (*France pride.*)

Deseti prizor.

Ana. Kako grdo sem se goljufala! Jaz sem mislila, da bom tebi potožila vse svoje gorje, vso svojo neskončno nesrečo in da bova obe skupaj iztuhtali, kako bi se mogla maščevati nad tem neusmiljenim surovcem.

Špela. Tako se ne sme govoriti o možu, tudi proti sestri ne. Moža spoštuj in ljubi. Če vidiš kako napako na njem, ne pozabi, da jih imaš ti tudi in molči o njih. Edino tvoje gorje in tvoja nesreča je ta, da ne znaš ubogati.

Ana. Jaz naj bi ubogala takega človeka, ki me vreden ni, da bi ga pogledala.

Špela. Tvoj mož je; on je glava in ubogati ga moraš v vseh rečeh, ki niso greh. Mož ima pameti več kot ti. Malo se odpočiješ in okrepčaš, potem pa nazaj.

Ana. Lačna sem in utrujena, da se komaj držim pokonci; toda če boš tako govorila, pri tebi že ne bom nič počila. Saj me režeš naravnost v srce.

Špela. Le počakaj; razburjenost se bo tudi tebi polegla, kakor — se je — meni; potem pa, če ne bo drugače, pojdem jaz s teboj.

France (*stopi pred njo*). Špela, nikamor ne pojdeš.

Špela (*vzdihne, pogleda nanj*). Ti si gospodar; ostanem doma.

Ana. Čudeži se gode. Špela, ali si to ti? Meni naj bi poizkusil dedec kaj takega zabrusiti v obraz.

Špela. Mož je glava. Sicer pa pojdeš lahko sama; prosila bom Franceta, da bo dal voz.

France. Ne bo ga dal.

Špela (*tiho*). Potlej pa pojdeš peš.

Ana. Vsi svetniki in svetnice božje, ali se mi sanja? Naša Špela, ki je pri vsaki najmanjši stvarci vzkipela, pa gleda predse in se ne gane, ko sliši take surovosti.

Špela. Hudo je včasih, pa je potrebno in od mene tudi — zaslužno. — Ančka, pri nas boš težko čez noč.

France. Sploh ne bo, ne težko, ne lahko; takih žensk, ki poštenim možem uhajajo, ne trpim pod streho.

Ana (*zaplače*). Kaj naj storim?

Špela (*ji prigovarja*). Vdaj se, sestrice moja, in premagaj svojo trmo; zgrizi jo in požri. Drugega zdravila ni. Zakon ni iz samih rožic; iz samega trnja pa tudi ne, da bi se ne moglo prestajati. Potrpežljivosti je treba, pa pojde. Saj sva to slišali tudi pri izpraševanju.

Ana. Špela, ti se mi bolj smiliš, kot sama. Tak kot tvoj, ni moj mož. Tega bi si Anton nikoli ne dovolil.

Špela. Pa si mora, če hoče, da boš ti pametna. Ana, iz dna duše ti rečem: jaz sem srečna. Peti si me slišala, ko si prišla. In če mi obljubiš, da se vrneš domov in moža prosiš odpuščanja, bom zopet zapela.

France. Voz je pridrdral. Goste imamo. Špela, pokonci!

Špela (*skoči*). Kaj želiš? Oče, mati, Majda, kakšno iznenadenje.

Ana. Za menoj so prišli. Take me r smejo videti. V kamro grem in poskrbi mi, da dobim vode, da si izmijem oči. Moj načrt je že narejen.

Špela (*prinese vode*). Ali pojdeš? Zdaj imaš priložnost.

Ana. Pojdem, Špela, če me pred kap ne zadene od samega začudenja, da je naša ihtava Špela zdaj tak golobček.

Špela. Ti boš še krotkejša, golobica. (*Po-ljubi jo; Ana oddide.*)

Enajsti prizor.

Orel. Kje jo imate, našo kujavko?

Špela. Pst, ne kregajte jo; je že vse dobro.

Helena. Ti se smeješ, Špela, ko se vendar gode tako strašne in žalostne reči.

Špela. Za žalostjo pride veselje. Zame je že prišlo, mati.

France. Zame tudi. Lahko ste naju veseli vi, oče in mati. (*Podajajo si roke.*)

Majda. Kazen, kazen za pohujšanje in posvetnost.

Orel. Pusti no ti že tisto svojo posvetnost; ušesa me že bole od nje. (*Ana pride veselega obraza.*)

Dvanajsti prizor.

Ana. Pozdravljeni, oče in mati in tudi ti, naša mila Majda. Kdaj pojdemo? Meni se že toži po — — — Antonu.

Špela. To je pa vendar prehitro. Danes napravimo — (*pogleda Franceta*), če dovoli moj mož, gostijo, da bo veselje. Potem pa sprava!

Orel. Sem mislil, da pojde teže. No, pa je vse v redu. S Tonetom sem že jaz govoril. Vse je pozabljeno. Prišla boš, kot bi nič ne bilo.

Ana (*se pritisne k materi*). Hvala Bogu. Mati, za deset let sem starejša, kar sem prišla k naši krotki Špeli.

Majda. Jaz ne vem, kaj naj počnem med vami. Danes, ko sem šla iz cerkve, me je vprašala Rogačica, ali bi vzela Markca. On ji je sam naročil, naj vpraša. Star je, vdovec je; pa nič ne dene, vzamem ga, da bom tudi jaz svojčas deležna tistega veselja, ki gleda zdaj Ani in Špeli iz oči.

Ana. Samo prej, koť sem se jaz, se nauči, da je mož — glava.

(Zastor pade.)

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000420591

